

XEMYC
^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^
HÆMUS

РОДЕНА СЪМ В БЪЛГАРИЯ и ме нарекли Петя. На десемесечна възраст сме се преместили в Унгария. И тъй като в Унгария Петя е мъжко име, родителите ми дали ново име. Вкъщи и досега ме наричат Петя, но официално съм Патриция Пролет. От 9-годишна възраст рисувам, от студентските си години се занимавам с фотография като хоби. Интересуват ме най-вече светлосенки и абстрактни натюрморти. Първата ми самостоятелна изложба се състоя през 2016 г. в Будапеща. На нея представих 40 фотографии. В момента фотографиите ми са в Ню Йорк, в очакване на евентуална изложба.

Патриция Тавас

BULGÁRIÁBAN SZÜLETTEM és a Petya nevet kaptam. Tíz hónapos voltam, amikor Magyarországra költöztünk. Itthon az anyakönyvvezetők megállapították hogy a Petya férfinév, ezért a szüleim átneveztek, és így lettem Tavasz Patrícia. Kilencéves koromban kezdtem el rajzolni, és egyetemi éveim alatt kezdtem el fényképezéssel foglalkozni hobbiszinten. Kedvenc témáim a fényárnyékok és az absztrakt csendéletek. Az első önálló kiállításom 2016-ban került megrendezésre Budapesten, 40 fényképemet mutathattam be a nagyközönségnek. Jelenleg a kiállítási anyagom New Yorkban van, remélem, bemutatásra kerül tárlaton.

Tavasz Patrícia

Х Е М У С

брой 78 · 1/2021 · година xxx

H Æ M U S

78. szám · 1/2021 · xxx évfolyam

ГРАВИТАЦИЯ

ЕМИЛ БИЛЯРСКИ

Пустолетът на дядо

5

GRAVITÁCIÓ

EMIL BILJARSZKI

Nagyapám pisztolya

Kovács Gergely Lajos fordítása

КОЛЕЛО

13

KERÉK

BÁN ZSÓFIA

Merülőforraló ((Bolgár útkalauz))

СТРАНИЦИ

ПЕТЕР КАНТОР

Българската царица

превод: Светла Кьосева

21

OLDALAK

KÁNTOR PÉTER

A bolgár királynő

КАТАЛИН СЛУКОВЕНИ

Благодам

превод: Светла Кьосева

25

SZLUKOVÉNYI KATALIN

Kegyelmi állapot

ГЕОРГИ ГОСПОДИНОВ

Времеубежище

29

GEORGI GOSZPODINOV

Időmenedék

Krasztev Péter fordítása

Преводач на броя: Светла Кьосева.

Смиреност и самочувствие.

Интервю на Емил Басам.

45

A szám fordítója: Kjoszeva Szvetla.

Alázat és önérzet. Emil Baszat interjúja.

Kovács Gergely Lajos fordítása

ЗА ДЕЦАТА

МАЯ ДЪЛГЪЧЕВА

Топлото човече

65

GYEREKEKNEK

MAJA DALGACSEVA

A Tűzemberke

Iván Andrea fordítása

ЗА АВТОРИТЕ

Фотографии на Патриция Тавас

Илюстрации на Невена Ангелова

84

A SZERZŐKRŐL

Tavasz Patricia fotográfiái

Nevena Angelova illusztrációi

ЕМИЛ БИЛЯРСКИ

Пистолетът на Дядо

EMIL BILJARSZKI

Nagyapám pisztolya

– Kovács Gergely Lajos fordítása

СЛЕПИЯТ МИ ДЯДО ме водеше из празните стаи на Военния музей, а след нас недоумяващ гъплеше единственият му сътрудник. В целия музей нямаше друг посетител освен нас, но и ние не бяхме обичайни гости. Не ни интересуваха изложените предмети, а се насочихме направо към един от тях, прекосявайки зали и коридори без да се оглеждаме. Дядо точно помнеше дислокацията на това, което търсеше и лесно го намерихме. „Какво пише?“ Прочетох име, което веднага съм забравил и кратко обяснение, че човекът е бил революционер, участник в партизанската и освободителна борба срещу фашисткия режим. „Участник, глупости! — сопна се дядо, — никакъв партизанин не е бил, след Девети се направи на голям комунист“. Постояхме малко пред експоната, който беше обикновен пистолет. Погледах го и опитах да си представя, как и за какво го е използвал дядо. Слаба ми беше фантазията. Обърнахме се и излязохме, оставяйки музейния работник в крайно озадачение.

Дядо ми не обичаше да разказва за политическите аспекти на своето минало. Това беше разбираемо, тъй като те, както и възгледите му не са били съвсем съвместими с реалностите на тъй наречения социализъм. Какво знаех за него? Селски учител, народен интелегент, от много млад се включва в борбата за по-добър живот на обикновените хора. Не знаех нищо конкретно, освен че е бил държан в полицията и бит. Този факт, плюс знанието, че е имал пистолет разпалваше фантазията ми. Знаех, че след 9 септември е бил за кратко кмет на родния си Белоградчик, но се е оттеглил от всякакъв вид политическа дейност и за цял живот е останал учител, признат и обичан от всички. Беше ясно, че е в пасивна опозиция: чувах, че лесно би могъл да си издейства званието „Активен борец против фашизма“, с което би добил много привилегии за целия род и висока пенсия, но не искаше. Живяха бедно и скромно цял живот. Слушаше новини по Радио Ниш на големия ни радиоапарат, заемащ цял шкаф още от военни времена. Питам го какво интересно има в сръбските новини. „Те казват повече“ — отговаряше.

Бях на 20 години, когато почина. Оттогава ми липсва неизказаното от него. Знам, че искаше да остави мемоари след себе си. Но ослепя и сам не беше способен да го направи. Синовете му не можеха да отделят достатъчно време за документиране да богатия му живот, а внуците нямаха необходимото търпение. Десетилетия след неговата смърт продължавам да разшифрирам някои негови изказвания, скептицизма му по много въпроси и други спомени, трактовката на които с времето придобива форма на реално минало.

За мен дядо ми е революционер, участвал в септемврийското въстание 1923 година, арестуван и изтезаван от властта. След другия Септември, 1944 година, бързо е разбрал, че посоката на промените не е тази, за която се е борил. И е избрал най-разумния път: оттегляне и работа за хората.

Бил е учител в Белоградчик и няколко съседни села. Изминавал е всеки ден десетки километра пеша, зиме и лете, за да предаде знания на децата в околните села. Разказваше ми, че имал страшен ревматизъм (вероятно защото поради липса на пари не са имали дърва и са стоели на студено през зимата), сутрин едва се изправял на крака. Излекувал го, ходейки бос лятно време по горещия

ВАК НАГЯПÁМ a Hadtörténeti Múzeum termein át kalauzolt, nyomunkban az egyetlen múzeumőr vánszorgott értetlenül. Az egész múzeumban nem volt más látogató rajtunk kívül, de mi sem voltunk hétköznapi vendégek. Nem érdekeltek bennünket a kiállított tárgyak, egyenesen az egyik felé tartottunk, anélkül vágva át termeken és folyosókon, hogy egyáltalán körülpillantottunk volna. Nagyapa pontosan emlékezett, hol van elhelyezve az, amit keres, és könnyen meg is találta. „Mi van odaírva?“ Felolvastam egy nevet, melyet rögtön elfelejtettem, és egy rövid magyarázatot, hogy az illető forradalmár volt, részt vett a fasiszta rezsim elleni partizán- és felszabadító háborúban. „Részt vett, marhaság! – csattant fel nagyapa. – Nem volt ő semmiféle partizán, kilencedike után bújt elő belőle a nagy kommunista.“ Elálldogáltunk még egy kicsit a kiállítási tárgy előtt, mely egy hétköznapi pisztoly volt. Néztam, és megpróbáltam elképzelni, hogyan és mire használhatta nagyapa. Fantáziám azonban szegényesnek bizonyult. Megfordultunk és kimentünk, a legnagyobb elképedésben hagyva hátra a múzeumőrt.

Nagyapám nem szívesen mesélt múltja politikai aspektusairól. Ez érthető, mivel sem azok, sem nézetei nem voltak összeegyeztethetők az úgynevezett szocializmus valószínűsége. Mit tudtam róla? A falusi tanító, népi értelmiségi, zsenge ifjúságától bekapcsolódott az egyszerű emberek jobb életéért vívott harcba. Semmi konkrétumot nem tudtam azon kívül, hogy letartóztatták és megverték. Ez a tény, meg az, hogy pisztolya volt, lánggra lobbantotta a fantáziámat. Tudtam, hogy szeptember 9-e után rövid ideig szülővárosa, Belogradcsik polgármestere volt, de aztán visszavonult mindenfajta politikai tevékenységtől, és egész életében tanár maradt, akit mindenki becsült és szeretett. Nyilvánvaló volt, hogy passzív ellenállást folytat: hallottam, hogy könnyedén kijárhatná magának az „aktív fasizmusellenes harcos“ címet, mely magas nyugdíjjal és az egész családnak sok előjoggal járna, de nem akarta. Végig szűkösen és szerényen éltek. A Radio Nisen hallgatta a híreket a háborús időkből való, egy szekrénnyi készülékünkön. Néha megkérdeztem, mi olyan érdekes a szerb hírekben. „Ők többet elmondanak“ – felelte ilyenkor.

Húszéves voltam, mikor meghalt. Azóta hiányzik, amit nem mondott el. Tudom, hogy szeretett volna emlékiratokat hátrahagyni. De megvakult, s így maga már nem írhatta meg. Fiai nem tudtak elég időt szakítani eseménydús élete dokumentálására, unokáiban pedig nem volt meg hozzá a szükséges türelem. Még most, évtizedekkel a halála után is próbálom megfejteni egyes megnyilvánulásait, szkepticismusát sok kérdésben és más emlékeket, melyek értelmezése, ahogy telik az idő, a valós múlt formáját ölti.

Számomra nagyapám forradalmár, aki részt vett az 1923-as szeptemberi felkelésben, s a hatóság letartóztatta és megkínózta. A másik szeptember, az 1944-es után hamar megértette, hogy a változások iránya nem az, amiért harcolt. S a legészszzerűbb utat választotta: visszavonult és az emberekért dolgozott.

Tanítóskodott Belogradcsikban meg néhány szomszédos faluban. Télen-nyáron mindennap több tíz kilométert gyalogolt, hogy a környező falvak gyerekeit okítsa. Mesélte, hogy iszonyú reuma kínozza (valószínűleg mert nem volt pénzük tűzifára, s ezért télen nem fűtötték a házat), reggelente alig tudott lábraállni. Úgy kúrálta ki magát belőle, hogy nyáron mindennap órákon át járt mezítláb a forró aszfalton. Nagyapám hozta be

асфалт, всеки ден по няколко часа. От дядо ми идва в семейството любовта към музиката, той обичаше да свири на цигулка и се пренасяше в други светове, слушайки звуците ѝ. Той беше първият ми учител по музика, а цигулката първият ми музикален инструмент.

Историите, чути от дядо или за дядо, свидетелствуват за един съвсем друг свят. Имал е малко лозе на Башевица и е ходил да работи дотам и обратно по 10 км пеша. Хора с каруци са спирали и са му викали: „Даскале, качвай се, ще те закараме“, а той отказвал, защото предпочитал да бъде сам на път с мислите си.

Наскоро присъствах на семейно събиране по тъжен повод. Заредиха се спомени и аз използвах момента да разпитам роднините за пистолета и революционното минало на дядо. За мое учудване те не знаеха много повече по въпроса, а каквото знаеха, не се вписваше в моите досегашни представи.

Дядо Ванчо се сдобил с пистолет не за да стреля по врагове, а за да се брани от вълци и разбойници.

Както вече писах, той е прекарвал много вечери и даже нощи на път през гората, която през ония времена е била по-опасно място от днес.

а семейството да се наслаждава на музиката: имадот хегедулни, с е хангсер хангаи мас вилэгкба ре-пйтеттк. О воль аз елсо зенетанаром, а хегеду педй аз елсо хангсерем.

А нагапамтоль вага нагапамроль халлот тюртенетек ега егесен мас вилэг-роль танускоднак. Волт ега кйс шюлега а Баевйкан, ес тйз кйлометерекет гялоголт ода ес вйсса, хогя мегамувлге. А сзекересек мегаллак ес ракйалтотлак: „Танйто бакси, угорй фел, елвйсунк“, де о вйссаутасйтолта, мерт юббан сзекететт магабан ленни аз утон а гондолатайвал.

Немрэг ега сзomorу алкалобмоль тартотт csaladi osszejövetelen vettem részt. Mindenki sorolta az emlékeit, s én kihasználtam az alkalmat, hogy kikérdezzem a rokonokat nagyapa pisztolyáról és forradalmári múltjáról. Meglepetésemre ők sem tudtak sokkal többet a dologról, amit pedig tudtak, az nem illett addigi elképzeléseimbe.

Vancso nagyapa nem azért szerzett be pisztolyt, hogy ellenségekre lövöldözzön, hanem hogy farkasok és útonállók ellen védekezzen.

Mint írtam, sok estét, sőt éjszakát volt úton hegyen-völgyön át, s az erdő azokban az időkben veszélyesebb hely volt, mint manapság.

Nagybátyám elmesélte, hogy egyszer egy ismerős kommunista látogatta meg nagyapát, alaposan berúgva, hogy megvegye tőle a pisztolyt. Nagyapám nem egyezett bele, noha az illető annyi pénzt csapott az asztalra, amennyit még soha nem láttak egy rakáson. Nyilván a Komintern finanszírozta a fasizmus elleni harcosokat, a belogradcsiki hős pedig, miután megkapta a pénzt, előbb felöntött a garatra, aztán úgy döntött, fegyvert szerez, és elindul lövöldözni a rosszfiúkra.

Idősebb, s ezért jobban informált rokonaim szerint nagyapa rokonszenvezett a fennálló rend elleni küzdelemmel, de nem volt tagja a kommunista pártnak, s nem vett részt fegyveres cselekményekben. Tény azonban, hogy a rendőrség figyelte, s az 1920-as évek végén letartóztatták. Hetekig tartották fogva a szófiai rendőrkapitányságon, és veréssel próbáltak információt kicsikarni belőle. Semmit sem mondott – vagy nem is volt mit, vagy erősebbnek bizonyult náluk. Félholtan engedték szabadon, bizonyára azért, hogy ne a rendőrségen haljon meg. Belogradcsikban felesége és egy füvesasszony hetekig ápolták, nem is remélve, hogy felépül. Megérte a 86. évét.

Nem tudni, hogy került a pisztoly ahhoz a pártemberhez, akinek nevét a Hadtörténeti Múzeumban olvastuk. Bizonyára a fordulat közeledtével egy másik elvtárs oly módon fejezte ki vásárlási szándékát, amelyre nem lehetett nemet mondani.

Lenyűgöző az érzék, melynek segítségével nagyapámnak sikerült méltósággal, meggyőződése feladása nélkül életben maradnia a viharos 20. században (1901–1987). Furcsa dolog a múlt és a róla alkotott képzetek.

Bárhogy is keresed az objektív igazságot, mindig csak szubjektív elképzelésed lesz róla, mert senki sincs birtokában minden információnak az eseményekkel, még kevésbé az indítékokkal kapcsolatban.

Anekdota a húszas évekből: Belogradcsikban sok fehérgárdista élt, akik az orosz forradalom után telepedtek le ott. Nekik friss emlékeik voltak a bolsevikokról, s ezért részt vettek a szeptemberi felkelés elfojtásában a körzetben. Utána a helyi sajtó ezt írta: „Bátyuskáink ismét megszabadítottak minket: annak idején a törököktől, most a kommunistáktól!”

Чичо ми разказа, как веднъж един негов познат-комунист ги посетил силно пиян с цел да купи пистолета. Дядо ми не се съгласил, макар че оня изсипал на масата толкова пари, колкото те не били виждали никога наведнъж. Явно Коминтернът е финансирал борците против фашизма, а белоградчишкият герой, след получаване на парите, първо се е натряскал, а после е решил да се сдобие с оръжие и да тръгне да стреля по лошите.

Според по-възрастните, а затова и по-осведомени роднини, дядо е симпатизирал на борбата срещу съществуващия ред, но не е бил член на комунистическата партия и не е участвал във въоръжени действия. Но е факт, че е бил следен от полицията и в края на 1920-те години е бил арестуван. Седмици са го държали в софийското отделение и са го били с цел да им предаде информация. Нищо не казал — или не е имало какво, или е бил по-силен от тях. Освободили са го полумъртъв, сигурно, за да не умре в полицията. В Белоградчик жена му и една знахарка го обгрижвали седмици, без надежда да го спасят. Доживя до 86-годишна възраст.

Не е известно как е попаднал пистолетът му при човека, името на когото прочетохме във Военния музей. Сигурно с приближаване на развръзката друг партиен другар е изявил желание да го купи по начин, на който не е могло да се откаже.

Възхитителен е усетът на дядо, с помощта на който е успял да преживее бурния XX век (1901–1987) с достоинство, без да предава убежденията си и да останет жив. Странно нещо е миналото и представите ни за него.

Колкото и да търсиш обективната истина, оставаш със субективната си представа за нея, защото никой няма пълната информация за събитията, а камо ли за подбудите.

Анекдот от двайсетте години: в Белоградчик имало много белогвардейци, заселили се там след руската революция. Те имали пресни спомени от болшевиките, затова участвали в потушаването на септемврийското въстание в района. След това местната преса писала: „Руските братушки ни освободиха повторно: навремето от турците и сега от комунистите!“

От край време планирам да отида пак във Военноисторическия музей с цел да намеря пистолета на дядо. Накоро минах по Скобелев и видях, че на мястото на музея има строителна площадка, наоколо нови сгради с офиси. Дали в новата сграда е изложен този незначителен експонат? И как ще го намеря, без да знам на чие име е регистриран? А даже и да го намеря, ще ми разкаже ли този предмет за своя истински стопанин?...

Хора, оставяйте следи след себе си! Вашите потомци имат нужда от тях. А пистолетите ползвайте само срещу вълци и разбойници.

Régóta tervezem, hogy ismét elmegyek a Hadtörténeti Múzeumba, és megkeresem nagyapa pisztolyát. Nemrég a Szkobeleven sétálva láttam, hogy a múzeum helyén építkezés folyik, körülötte pedig új irodaépületek állnak. Vajon az új épületben kiállítják-e ezt a jelentéktelen darabot? És hogy fogom megtalálni anélkül, hogy tudnám, kinek a nevében van regisztrálva? S ha meg is találom, mit mondhat nekem ez a tárgy az igazi gazdájáról...?

Emberék, hagyjatok nyomokat magatok után! Utódaitoknak szükségük van rá. Pisztolyt pedig csak farkasok és útonállók ellen használjatok.

ЖОФИЯ БАН

Бързоварче

((българският пътеводител))

Превод: Николай П. Бойков

BÁN ZSÓFIA

Merülőforraló

((Bolgár útikalauz))

НЕ ИСКАМ ДА СИ ПРЕДСТАВЯМ, че си там и не знаеш какво да правиш.

Да правиш. Да правиш. Да правиш.

Намери му място в изречение. Намери му място в сцена. Намери му място, хайде, на какво, да-то примерно, в българския пътеводител. При завоя на созополския път, на път от брега на морето към гарата. Слънцето нека да пече, нека да имаш твърде голяма раница със самар, да е лазурносиня, като морето, като безоблачното небе, което само тогава синееше. Никога дотогава не е било тъй синьо и никога и след това не стана; беше толкова синьо, че какво ли да правя? Представяй си.

На гърба ти е палатката, на гърба ти е раницата, шалтето, бързоварче, или как беше барзоварче?, барзуварче?, бързуварче? а или тъ, о или у. Къде е границата между тях. Не знаеш, къде е границата, докато не я достигнеш. И бам, ето ти я и граница.

Носеше в нея бански, бикини, бикини, бикини, кърпа, тя с кърпа се бърше, слънцето проблясва по русите й власинки по ръката, тя е руса тя, аз пък – кестенява тя. Носеше и български бедекер, български бедекер на унгарски. Носеше швейцарско ножче от татко, винаги да имаш швейцарско ножче в себе си, за всеки случай, ножче, нож, но да не стане играчка-плачка, вилица, лъжица, тирбушон, пиличка, по ръчичка буба лази, да имаш всичко, което е нужно в несесера за едно такова жизнерадостно къмпингуване, джапанки, мапанки, фръц-пръц, пуф-паф, трака-трак, тръгва пътничкия влак, плажно масло, лепенка, кажи след мен, лепи пенка, лепи, когато тече кръв, лепи, когато се отваря рана, лепи, когато се ронят сълзи, когато боли, лепи, лепи, лепи, нека да има лепенка, но ако няма – нека да има! – но ако не се лепи, ако пък пясък полепне отдолу, ако пясък попадне в машината, трябва да се смаже с плажно масло, съкровище.

Пясък обаче докъдето ти виждат очите, по-скоро дали би намазала гърба ми, става ли?, става. Продължавай. Развързвам горнището на бикините, лежи по гол гръб, лазурносиня е плажната й кърпа, кажи: плаж-на кър-па, цветът й прелива в цвета на созополското море, в Черно море, което едно към едно е като на снимките от българския пътеводител (направени от самия автор), този цвят е сбъднато обещание, един български сън, само българката, тази легнала пред теб, оставила се в ръцете ти, нея я нямаше в него, толкова я нямаше, че не изглежда и като българка. Но какви са българите? Българите са чернокоси и точка, а тя е бунтарски руса, не подхожда на представата за тях, затова не са я включили в бедекера, защото би смутила всеки, как по дяволите една руса българка се е озовало на брега на това cserno българско море, тогава защо überhaupt идваме тук, либер Еберхард, не плащам сума ти пари, за да зяпаме русите българки, които са се разплъснали като жаби на созополския бийч и се оставят в ръцете на унгарките брюнетки да ги мажат по гърба, това се предлага в изобилие на Платензее, но тук, либер Еберхард, е echt измама, една руса българка, не е истина, а ти не ми гледай чужди путета, не ми пука дали са българки или унгарки, или nie gehört, някакви патагонки. Скръцва със зъби нервната Фрау.

Пекарят патагонец похапва пататник. Оки-доки, внимателно наблюдавам.

И я мажеш, ръката ти се плъзга, не трябва да говориш, говори ръката, докато почти се здрачава, меко се полюшват черните вълни на Черно море, csernomore, и кроткото вечеряване мърка; не, не мърка, а меко, постепенно се спуска, разбираш ли?, и тогава русата българка поляка се обръща, кожата й е покафеняла, очите й са сънливо зелени, връзва си горнището, поляка и премерено става, изтръсква пясъка от себе си, изтупва кърпата

NEM AKAROM ELKÉPZELNI, hogy ott állsz, és nem tudod, mitévő legyél.

Mitévő, mitévő, mitévő.

Helyezd el mondatban. Helyezd el jelenetben. Helyezd el, na, mité plő, egy bolgár útikalauzban. Egy szozopoli autótút kanyarulatában, a tengerparttól a pályaudvar felé. Tűzzön a nap, legyen jó nagy fémvázás hátizsákod, legyen azúrkék, mint a tenger, mint a felhőtlen ég, amilyen csak akkor kékllett. Soha addig nem volt még olyan kék, és soha azután nem volt. Olyan kék volt, hogy mitévő legyek. Képzeld el.

Hátadon a sátrad, hátadon a hálózsákod, a laticel, a merülőforraló – ez egy szó? kettő? három? netán négy?? hol a határ?! Nem tudod, hol a határ, amíg el nem mész odáig. Ott puff!, itt a határ.

Volt még benne fürdőruha, bikini, bikini, bikini, törülköző, és amikor ő törülköző, a szőke karpihéin megcsillan a nap, ő szőke ő, én meg barna ő. Aztán volt még benne bolgár bédekker, egy bolgár bédekker magyarul. Svájcbicska apától, mindig legyen nálad svájcbicska, kés, villa olló, dugóhúzó, körömrészelőcske, gombocska, minden, ami neszeszer egy ilyen vidám kempingútra, gumipapucs, flip flop, flip flop, klaffog a kereke, napolaj, ragtapasz, mondd utánam, rak tapasz, ha csurog a vér, rak, ha nyílik a seb, rak, ha hullanak a könnyek, ha fáj, rak, rak, rak, legyen rá tapasz, de ha nincs – legyen! –, de ha nem ragad, ha homok kerül alá, ha homok kerül a gépezetbe, hát akkor meg kell napolajozni, csillagom.

Homok persze, amerre szem ellát, inkább kend be a hátam, jó? Lassan, komótosan, módszeresen kenegetem a hátát, jó?, jó. Folytasd. Kioldom a bikinifölsőt, csak a meztelen hátával fekszik ott, azúrkék a strandtörülközője, mondd ki szépen, strand-tö-rül-kö-ző, a színe beleolvad a szozopoli tenger, a Cserno more színébe, ami megszólalásig olyan, mint a bolgár útikalauz fényképein (a szerző saját felvételei), egy teljesült ígéret ez a szín, egy bolgár álom, csak a bolgár lány, ez itt, az előtted fekvő, ez nem volt benne, olyannyira nem, hogy nem is néz ki bolgárnak. De milyen egy bolgár? a bolgár fekete és kész, ez meg lázadászőke, nem illik bele a képbe, naná hogy kihagyták a bédekkerből, mindenkit csak jól összezavarna, hogy a bánatba kerül egy szőke bolgár csaj a cserno bolgár tengerpartra, akkor minek megyünk überhaupt oda, lieber Eberhard, nem ezért fizetek ki egy hokedli pénzt, hogy szőke bolgár csajokat bámuljunk, akik elterült békaként fekszenek a szozopoli beachen és hagyják, hogy barna magyar csajok kenegessék a hátukat, ezt megkapjuk doszt, a Plattenseenél, azt már megszoktuk, de ez itt, lieber Eberhard, egy echt félrevezetés, szőke bolgár, még mit nem, és te nekem csak ne nézegessél idegen pinácskákat, mit bánom én, hogy bolgár vagy magyar, vagy, nie gehört, hottentotta. Dohog az ideges Frau.

A hottentotta pék reggelire rántottát eszik. Jó, oké, figyelek.

És kenegeted, és jár a kezed, beszélni nem kell, beszél a kéz, míg csaknem beesteledik. Lágyan fodrozódnak a Fekete-tenger feketehullámai, csernomore, és szelíd alkonyat dorombol. Nem, nem dörömböl, hanem puhán, fokozatosan hullik alá, érted? és akkor lassan megfordul a szőke bolgár lány, a bőre barna, álmoszöld a szeme, visszakötözi magán a bikinifölsőt, lassan, megfontoltan feláll, leporolja magáról a homokot, kirázza a törülközőjét, a vállára dobja, feléd fordul és végre, végre rádnéz, a szeme zöld, zöld, zöld, föld, ég, tenger összezár, kinyújtja a kezét és int a fejével, gyere, ez bolgárul van, hagyod, hogy felhúzzon, fogod a cuccod és követed az NSZK-gyártmányú, szépséges sátrába, az ő mirhaillatú, selyemfényű sátrába, amelyben halkan, távolról felmorajlik egy dallam, míg a végén már összerosódik a tenger zúgásával, amely a dagály érkezével egyre hangosabb, egyre nehezebb szétválasztani testet és tengert, eget és földet,

си, преметва я през рамо, после се обръща към теб и най-сетне, най-сетне те поглежда, очите ѝ са зелени, зелени, зелени, земя и небо, море и природа се съвокупляват, протяга ръка и кимва, ела, това е на български, оставяш се да те дръпне, хващаш багажа си и я следваш, влизаш в нейната прекрасна, гедерейска палатка, в нейната копринено сияйна палатка, ухаеща на смирна, където тихо и отдалеч зазвучава една мелодия, накрая тя се слива с тътена на морето, който с прииждането на прилива е все-силен, все по-трудно е да отделиш тялото от морето, от небето, земята, природата, вижда се само тази малка палатка на брега на българското море, отгоре, сякаш от дрон, сетне и тя изчезва в нощта, възцарила се над земята.

В решаващия момент обаче се уплашваш, отстъпваш, макар да ти се остава, не признаваш и пред себе си, че се боиш. Бягаш, това е истината. Бягаш на унгарски, но на български криво те разбират. Това е положението, csernomore. Ти недей да се опитваш да избягаш; ти остани.

На следващия ден – защото винаги има и следващ ден, докато още го има – тръгваш към гарата, тук не може да останеш, автобусът не пристига, но влакът ще замине. Трябва да си замине. Излизаш на пътя, на гърба ти е лазурносинята ти раница със самар, палатката ти, шалтето ти, спалния ти чувал, несесерът ти, всичко, което в несесера е нужно за бягство, защото на страха очите са големи, това пише в българския пътеводител, в българския пътеводител на унгарски. Излизаш на пътя и се излагаш на показ. Кърпа, бикини, швейцарско ножче, лула. Няма го само бързоварчето, защото си го оставила на русата българка, сувенир. Колите профучават край теб – представи си – все по-нервна си. Влакът ти заминава, ще замине, заминал е, нека да не заминава, не можеш да останеш, макар да ти се иска. Множество „макар“ се вейкат от страни на пътя. Да, добре чуваш, потърси в речника. В завоя се появява кола, забавя, все по забавя, изведнъж спира. Българинът от заставата, прескриптивно тъмен и чернокос, поглежда, кимва, както вчерашната русата българка, ела. Хвърля отзад в багажника лазурносинята ти раница със самар, а ти сядаш до него на предната седалка, дава газ, тръгва. Нещо пита, казваш на руски гара. Добавяш идът поездъ, все едно му даваш обяснение.

Български пейзаж, български дървета, облаци и мъж, и внезапно българският мъж отбива от българското шосе, и тръгва по един по-малък, успореден му път. Въпросително го поглеждам, ей тъй интернационално. В отговор премества дясната си ръка от лоста за смяна на скоростите върху спортното ми бедро и се усмихва. И изведнъж нов кадър, виждам нас двамата отвън, едър план, и чувам и музиката към него. Леко евтина музика, прекалено обяснителна, идва в повече. Заставата забавя ход, забавя, забавя и внезапно спира. Българинът се обръща към теб, и ето я сцената, представи си я. Обръща се към теб мъжът, усмихва се, има прекрасни, снежнобели, правилни зъби, иззад правилните му зъби изникват правилно звучащи, тайнствени изречения, докато ръката му, натискала лоста за смяна на скоростите, все по се приплъзва нагоре по голото ти бедро. Върху лоста – лепенка. Кротко дремещи досега в теб руски думи закипяват, като в спящ вулкан, устремяват се все по нагоре и нагоре, от стомаха в корема, от корема в гълтача и в гърлото, и изведнъж изскачат, изригват, той също ги е учил, това е най-малкото общо кратко, явяват се една подир друга, не си знаела, че ги знаеш и че някъде си са съществували все още, идват като по вода, хванати за ръка, активизирани, повярвайте ми, моля,

мár csak ez az apró sátor látszik a bolgár tenger partján, fölülről, mintha drónról, aztán ez is belevész az éjszakába, amely a föld felett trónol.

A döntő pillanatban azonban megrémülsz, kihátrálsz, noha maradnál, magadnak sem vallod be, hogy félsz. Elmenekülsz, ez az igazság. Magyarul menekülsz, de bolgáruл félreértik. Ez van, csernomore. Te majd ne menekülsz, nem érdemes; te maradj.

Másnap – mert mindig van másnap, amíg még van – elindulsz a pályaudvar felé, itt többé nincs maradásod, a busz nem jön, de a vonatod, az megy. Menni kell. Kiállsz az útra, hátadon az azúrkék, fémvázás hátizsákod, a sátrad, laticeled, hálózsákod, neszeszered, minden, ami neszeszer a meneküléshez, mert a félsz nagy úr, ezt írja az útikalauz, a bolgár útikalauz magyarul. Csak kiállsz, és mutatod magad. Törülköző, bikini, svájcbicska, pipa. Csak a merülőforraló nincs meg, azt otthagytad a szőke bolgár csajnak, szuvenír. Húznak el melletted az autók – képzeld el –, egyre idegesebb vagy. Megy a vonat, menni fog a vonat, elment a vonat, ne menjen el, itt nem maradhatsz, pedig maradnál. Pedigek hosszú sora lengedez lágyan az út szélén. Igen, jó hallod, keresd ki. A kanyarban autó tűnik fel, egyre lassít, lassít, egyszer csak megáll. A zasztavás bolgár férfi főrsziftoosan fekete, kinéz, a fejével int, mint tegnap a szőke bolgár csaj, gyere. A fémvázás, azúrkék hátizsákod bedobja hátra a csomagtartóba, te pedig beülsz mellé az anyósülésre, gázt ad, elindul. Kérdez valamit, mondod, hogy pályaudvar, oroszul. Még hozzátészed, igyot pojezgy, magyarázatképpen.

Bolgár táj, bolgár fák, fellegek, férfi, míg egyszer csak lekanyarodik a bolgár autóútról és egy avval párhuzamos, kisebb útra hajt le a bolgár férfi. Kérdőn nézek rá, amúgy nemzetközileg. Válaszképpen ráteszi a sebváltós kezét a sortos combomra és mosolyog. Hirtelen snitt, kívülről látom, nagytotál, és hallom hozzá a zenét. Kicsit ócska zene, túlmagyaráz, sok. Lassít a Zasztava, lassít, lassít, egyszer csak megáll. A bolgár férfi feléd fordul, itt ez a jelenet, képzeld el. Feléd fordul, mosolyog, gyönyörű, hófehér, szabályos fogai vannak, a szabályos fogai közül szabályosan hangzó, rejtélyes mondatok bukkannak elő, míg a sebváltós keze egyre feljebb mozdul a pucér combodon. Sebváltóra ragtapasz. Addig szelíden szunnyadó orosz szavak bugyognak fel, mint egy alvó tűzhányóban, egyre feljebb és feljebb nyomulnak, hasból a gyomorba, gyomorból a garatba, torokba, mígnem egyszer csak kilöködnek, kitörnek, jönnek az idegen szavak, ő is ezt tanulta, ez a legkisebb közös, jön egyik a másik után, nem tudtad, hogy tudod, hogy valahol léteznek még, jönnek szépen, kézen fogva, passzívból aktivizálódva, kérem, higgye el, mondod neki, boldogan tölténem magával az időt, én lennék a legboldogabb, ki írta ezt a dialógust, gondolod, meg arra is gondolsz, hogy vajon nem fog-e elővenni egy bolgárbicskát, a te svájcid meg hátul, a csomagtartóban lapul, ki tudja, az eddig szunnyadó, lassan feléledő szavaid mit váltanak ki belőle, dühöt, elkeseredést, veszélyes szomorúságot netán. Csak szomorú ne legyen, az a legrosszabb. Kedvesen, nem undokul, nem dühösen, nem keményen beszélni, ösztönösen haladsz az aktív szavak, mondatok, intonációk sűrű erdejében, nem tudod, csak érzed, hogy merre kell menni, nem írja az útikalauz, bűgva, susogva mondod, szinte szerelmesen, igyot pojezgy, rámutatsz a karórásra, a kezedet széttárod, értse meg, idő van, noha ekkor nem tudhatod, mennyi tényleges idő van még, és hogy mi lesz ennek a nyári évadnak a fináléja, elvarrják-e szépen a szálakat a dörzsölt sebváltók, vagy végigmegy rajtunk, mint egy cliffhanger, kilapulunk tőle, mégis várjuk a folytatást, amelyben csodásan feléledünk, mert a főhősnő nem halhat meg rögtön az elején. Fő, hős, nő. Begörccsöl tőle a száj.

Először mosolyog, dürrög, rábeszél, sürget, cicázik, móríkáл, aztán egyszer csak befeszül,

казваш, ще съм щастлива да си прекарам с вас времето, аз ще съм възможно най-щастлива, кой ли е писал този диалог, мислиш си, също така и за това дали няма да вземе да извади едно българско ножче, а твоето швейцарско ножче си кротува отзад в багажника, полека оживяващите твои думи, един бог знае, какво ще предизвикат в него, гняв? огорчение? гибелна тъга евентуално? Само да не е тъжен, това е най-лошото. Мило говориш, невраждебно, негневно, некатегорично, инстинктивно се провираш в гората от активните думи, изречения, интонации, не знаеш, единствено усещаш накъде да вървиш, пътеводителят не те води, изгукваш, прошепваш почти любовно идъот поездъ, посочваш ръчния си часовник, разперваш ръце, нека да разбере, няма време, въпреки че тогава не знаеш, още колко истинско време ти остава, и какъв ще е финалът на този летен сезон, дали опитните сценаристи, сменящи скоростите, ще приключат логично историята, или той, като един клифхенгер, ще мине през нас, ще ни сплеска, но ще очакваме продължението, в което като по чудо ще оживеем, защото жената, главната героиня, не може моментално още в началото да умре. Жената, главната, героинята. Устата се сгърчва от това.

Отначало се усмихва, гърголи, уговаря, настоява, занася се, докарва се, после внезапно се напруга, изръмжава, лицето му се начумерва, казва някакви думи, български ядни думи, гневно се дръпва в своята половина, като охлюв в черупката си, излиза извън аурата ти, дръпва ръката си от спортното ти бедро, грубо блъсва лоста за смяна на скоростите, дава газ и се връща на шосето. Погледите ни са втренчени напред, в неясното бъдеще, докато внезапно не стигат до един недостроен мост. По средата има дървена, тясна, пешеходна част, по нея може да се премине, като по висящ мост в джунглата. Показва отсрещната страна и изплюва използваната от теб руска дума, гара. Излиза от добрата си стара застава, изважда от багажника лазурносинята ти раница, тръсва я в прахта и отправя. Что делать.

На гръб с раницата, полека пропълзваш по полюшващото се паянтово приспособление, под теб проблясва тъмнозелената вода на една непозната река, слънцето пече, обед е, под раницата по гръба ти се стича пот, не гледаш напред, не поглеждаш водата, гледаш си само в краката, местиш ги един след друг, джап-джап, държиш се за въжето, чуваш в мозъка ти да изчаткват думите, идъот поездъ, идъот поездъ, и когато действително стигнеш – защото доблестният трак е казал истината – до гарата, тъкмо успяваш да хванеш заминаващия влак и тогава те застига и нещо като щастие и задоволство. Само подареното бързоварче ти липсва.

Не искам да си представя, че си там и не знаеш какво да кажеш. Това не го искам.

morog, elfelhősödik az arca, szavakat mond, a méreg bolgár szavait, dühösen visszahúzódik a saját térfelére, mint egy házas csiga, kivonul az aurából, a sortos combodról visszahúzza a kezét, durván sebességbe löki a sebváltót, gázt ad és elindul vissza, az autótútra. Tekintetek mereven előre szegezve, a ködös jövőre, mígnem egyszer csak egy félig kész hídhoz nem értek. A közepén egy fából épült, keskeny gyalogsáv, mint egy esőerdei függőhíd. Mutatja a túloldalt és kiköpi a már használt orosz szót, pályaudvar. Kiszáll jó Zasztavájából, azúrkék hátizsákodat kiveszi a csomagtartóból, levágja a porba, és elhajt. Mitévő.

Hátadon a vázad, lassan, óvatosan araszolsz az imbolygó tákolmányon, alattad egy ismeretlen folyó sötétzöld víze csillog, tűz a nap, dél van, csurog a zsákod alatt a verejték, nem nézel előre, nem nézel le a vízre, csak a lábad elé nézel, helyezgeted egyiket a másik után, flip, flop, kapaszkodsz a kötélben, zakatolnak a szavak, igyot pojezgy, igyot pojezgy, és amikor valóban, mert igazat mondott a derék trák, a pályaudvarhoz érsz, épp eléred a kifutó vonatot, meg valami boldogságfélét és meglepedést. Csak az elajándékozott merülőforraló, az hiányzik.

Nem akarom elképzelni, hogy ott ülsz, és nem tudod, mit mondó legyél. Azt nem.

ΠΕΤΕΡ ΚΑΝΤΟΡ

Българската царица
– Превод: Светла Кьосева

KÁNTOR PÉTER

A bolgár királynő

О, как отдавна беше, в друг, съвсем различен свят,
когато ходех в детската градина на булевард „Сент Ищван“
заедно със сина на българската царица, който
всеки ден ми шепнеше в ухото тайната си:
„Майка ми е българска царица! Българска царица!“
О, как мечтаех да я видя, но никога не я видях,
нито веднъж не се показва в детската градина,
сигурно е носела корона от чисто злато на главата,
в очите ѝ са се оглеждали небето и луната.
Българска царице! – очаквах я, о, как я чаках,
и вярвах в нея, както вярвах в дядо Мраз:
тя носи вафлички в големия чувал
и ги раздава: На ви, деца, на!
А лош ли съм бил, дяволчето ще ме вземе.
О, колко пъти съм си я представял в сънищата
сред развените плитки на пискливи момиченца:
ще дойде тя и ще се представи, Най-красивата,
царице българска, обичам те завинаги!
О, как отдавна беше, в друг, съвсем различен свят,
когато със сина на българската царица
– дали не беше си измислил тази приказка –
ходех в детската градина на булевард „Сент Ищван“.

Jaj, régen volt, egy egész más világban,
amikor még a Szent István körúti óvodába jártam,
hogy a bolgár királynő fia volt a társam,
és mindennap a fülembe súgta titkát:
Anyám a bolgár királynő! A bolgár királynő!
Jaj, hogy vágytam őt látni, de sose láttam,
nem bukkant fel soha az óvodában,
pedig fején a koronája biztos színarany volt,
és a szemében tükröződött a hold és a mennybolt.
A bolgár királynő! – vártam rá, egyre vártam,
hittem benne, ahogy hittem a Mikulásban,
hogy hoz majd kis Balaton-csokikat piros zsákban,
és szétosztja közöttünk: Nesztek, gyerekek, nesztek!
De ha rossz leszek, elvisz a Krampusz messze.
Ó, hányszor elképzeltem őt magamnak álmaimban,
miközben a visongó kislányok copfja lengett,
majd egyszer eljön és megmutatja magát a Legszebb,
Bolgár királynő, szeretlek holtomiglan!
Jaj, régen volt, egy egész más világban,
hogy a bolgár királynő fia volt a társam,
és talán csak mese volt, amit kitalált a társam,
amikor még a Szent István körúti óvodába jártam.

КАТАЛИН СЛУКОВЕНИ

Благодат

– Превод: Светла Кьосева

SZLUKOVÉNYI KATALIN

Kegyelmi állapot

Призори, там където вода и земя се докосват,
по крайбрежната алея ровеха из кофите котки
и морски гларуси с котешки размер.
Шляехме се и ние сънени, цели шест часа,
докато ни настанят в хотела. Закусихме
на терасата на някакво кафене, редактирах
няколко глави, благодарейки пак на съдбата
за работата си, затова че навсякъде и винаги
мога да си я върша, и в автобуса, не ми ли
достига времето или обратно, както сега, когато
имам прекалено много. После се разходихме
из стария град, средновековна църква, носеща
името на светеца, на който е кръстен баща ми,
не знам православна ли е или униатска,
все ги обърквам и не мога да запомня
коя от фирмите те задължава
да покриваш главата си, коя забранява,
особено пък, ако е в комбинация с обувките,
както вчера в джамията Баня Баши,
все едно в крайна сметка, важен бе
мигът, в който седях под струящата
от тесния прозорец светлина,
бяла, чиста, недвусмислена светлина,
и пиших под грейнало за мене слънце
сред пищните, макар и избледнели илюстрации
на отдавна остарялото, но вечно
ново свето писание
и всичко бе наред, нищо че мрънкаш,
когато вечно и навсякъде вадя контрабандно страници,
обичам си професията,
както обичам, когато недоспали,
клатушкайки се в автобуса между София и Несебър,
хващаш ръката ми в полунощ.

Няколко дни, ама аз съм вкъщи,
а парти сэтányон kukáztak a macskák
és a macskaméretű tengeri sirályok.
Álmosan kóvályogtunk mi is, még hat óra,
míg átvehetjük a szállást. Megreggeliztünk
egy kávéház teraszán, szerkesztettem
pár fejezetet, és hálát adtam az égnek
megint a szakmámért, amit bárhol, bármikor
előkaphatok, akár buszon is, ha szorít az idő,
vagy ha, épp ellenkezőleg, mint most,
túl sok van belőle. Aztán átsétáltunk
az óvárosba, az apám névadó szentjéről
elnevezett, középkori templomba, nem tudom,
ortodox-e vagy görögkatolikus, ezt a kettőt
folyton keverem, azt is nehéz észben tartani,
melyik cégnél kötelező fedett fejjel
belépni a templomba, és melyiknél tilos,
pláne, ahol a szabályt cipővel kombinálják,
mint tegnap a Banja Basi mecsetben,
de végső soron mindegy, hisz a lényeg
csupán a pillanat volt, ahogy ülök
a szűk ablakon bezúduló fényben,
a fehér, tiszta, egyértelmű fényben,
s személyre szabott napvilágnál írok
egy rég elavult, mégis újra meg újra
megelevenedő szentíráshoz festett,
gazdag, bár kopott illusztrációk közt,
és minden rendben, bárhogь reklamálsz
a mindig mindenütt zugdolgozásért,
én élvezem, ha a szakmámhoz nyúlok,
ahogy jólesett, amikor kialvatlanul
zötyögve Szófia és Neszebár közt
a buszon éjfélkor megfogtad a kezem.

ГЕОРГИ ГОСПОДИНОВ

Времеубежище

GEORGI GOSZPODINOV

Időmenedék

– Krasztev Péter fordítása

И ТОГАВА МИНАЛОТО тръгна да завладява света...

Предаваше се от човек на човек като епидемия, като Юстинианова чума или испански грип. Помниш ли испанския грип от 1918-а, питаше Гаустин. Лично не, отвръщах. Страшно беше, казваше Гаустин. Хората просто падаха по улиците. Можеше да се заразиш от всичко, само някой да ти каже здрасти и на другата вечер си мъртъв.

Да, миналото е заразно. Заразата беше плъзнала навсякъде. И това не беше най-страшното, а някакви бързо мутиращи щамове, които сривах всякакъв имунитет. Европа, която си мислеше, че след няколко тежки загуби на разсъдък през XX век вече има пълна резистентност срещу определени обесии, национални лудости и пр., всъщност беше сред първите, които се предадоха.

Никой, разбира се, не умираше (поне не в началото), но вирусът действаше. Не беше ясно дали се предава по въздушно-капков път, дали, ако някой извика Германия (Франция, Полша...) над всичко, Унгария за унгарците или България на три морета, самите пръски слюнка в тези фрази няма да прехвърлят вируса.

Вирусът на миналото се предаваше най-бързо през ухото и окоето.

В началото, когато по улиците на някоя европейска столица се появяваха хора, облечени в национални носии, това беше по-скоро екстравагантност, шарено петно, може би някакъв празник, може би начало на карнавал или временна мода. Всички им се усмихваха, някои подхвърляха закачка или си шушукаха.

Някак неусетно хората в носии започнаха да завладяват градовете. Изведнъж стана неловко да ходиш с дънки, яке и костюм. Никой официално не беше забранил панталоните и европейското облекло. Но ако не искаш да те гледат накриво или да те подминават презрително, ако искаш да си спестиш някакви реплики, а по-късно и няколко юмрука, добре е да си сложиш една абичка отгоре или тиролски кожени гащи, според това къде точно си. Меката тирания на мнозинството.

Веднъж президентът на една централноевропейска държава отиде на работа с национален костюм. Кожени ботуши, тесни гащи, везан елек, малка черна панделка на бялата риза и черно бомбе с червено мушкато. Дрехите му стояха като на някогашен майстор на чардаша, вече пуснал коремче, но винаги готов да скочи с изненадваща пъргавина, ако чуе свирня от нечия сватба. Това се хареса на хората, на телевизиите също, и той започна да ходи всеки ден по този начин.

Европейските депутати също влязоха бързо в новия тренд и скоро Европарламентът заприлича на немска новогодишна програма от 80-те, както се изрази журналист от „Евронюз“, припомняйки „Шарено котле“ на гедеерската телевизия – общ и сплотяващ спомен за няколко поколения източноевропейци.

Вицепремиерът на една югоизточноевропейска държава също надяна по-тури с гайтани, червен пояс и сложи рунтав калпак, който знае защо украсен с пуканки. Министърката на туризма облече червен сукман и везана риза с широки ръкави. Пендарите й блестяха като от истинско злато и се появи слух, че носи част от тракийското златно съкровище, пазено в трезора на държавата. Постепенно всички министри тръгнаха в носии и накрая заседанията на кабинета заприличаха на седянка. Разпускаме седянката, казваше премиерът вместо протоколното

ЕС ЕКОР А МУЛТ неkilátott meghódítani a világot...

Emberről emberre terjedt, akár egy járvány: a bubópestis vagy a spanyolnátha. Emlékszel az 1918-as spanyolnáthára?, kérdezgette Gaustin. Nincs saját emlékem róla, szoktam felelni. Különös volt, válaszolta Gaustin. Az emberek csak úgy hullottak az utcán. Bármilyen továbbadhatta a fertőzést, elég volt csak ráköszönni az emberre, és másnapra estére már vége a dalnak.

Igen, a múlt a fertőző. A kórság beette magát minden ficakba. És nem is ez volt a legszörnyűbb, hanem a gyorsan mutálódó alvariánsok, melyek kifogtak mindennemű immunitáson. Európa, mely azzal áltatta magát, hogy néhány huszadik századi súlyos értelemvesztés után már teljesen ellenállóvá vált bizonyos megszállottságokkal, nemzeti révületekkel és a hasonszőrűekkel szemben, valójában az elsők között adta meg magát.

Persze, senki sem halt bele (legalábbis kezdetben), de a vírus tette a dolgát. Nem volt világos, cseppfertőzéssel terjed-e, vagy csak akkor, amikor valaki elkiáltja magát Németország (Franciaország, Lengyelország...) mindene felett, Magyarország a magyaroké, vagy Bulgáriát három tengerre; amint ezt valaki kimondta, a kifröccsenő nyálcseppek rögtön továbbították a kórokozót.

A múlt vírusa a fülön és a szemén keresztül fertőzött.

Kezdetben, amikor valamelyik európai fővárosban népviseletbe öltözött alakok bukkantak fel, ez inkább eredetieskedésnek tűnt, színfolt, talán valami ünnep, vagy egy fesztivál felütése, esetleg egy múltó divat. Az emberek csak mosolyogtak rájuk, néhányan évődtek velük, vagy összesúgtak a hátuk mögött.

Észrevétlenül a népviseletes alakok elkezdték bevenni a városokat. Hirtelen kínos lett farmert, dzsekit és öltönyt hordani. Hivatalosan semmi sem tiltotta a nadrágot és az európai öltözetet. De ha az ember meg akart magának spórolni pár lesújtó pillanatot, megvető semmibevételt, esetenként néhány beszólást, később pár maflást, jobban tette, ha magára dobott egy cifra posztóbecsket, vagy belebújt egy tiroli kantáros gatyába – a tartózkodási helytől függően. Ez volt a többség puha zsarnoksága.

Egyszer egy közép-európai ország miniszterelnöke népviseletben jelent meg a munkahelyén. Rámás csizmában, tapadós nadrágban, paszományos zekében, apró, bíborszín pántlikával a gyolcsingén és piros muskátlival a fekete kalapján. Úgy kiipertette magát, mint az egyszeri cigánybáró az operettből: némileg ugyan már pohosodott, de még így is úgy hatott, mint aki meglepően fügrén perdül táncra, amint felharsan a lakodalmi muzsikaszó. Ezt tetszett a népnek, meg a tévécsatornáknak is, ezért aztán ez lett a hétköznapi öltözeke.

Az európai parlamenti képviselők is hamar ráéreztek a trendre, ezért az Európai Parlamentet pillanatok alatt elárasztotta a 80-as évek német tévészilvesztereinek a hangulata – egy euronewsos tudósító fogalmazott így, utalva ezzel az NDK emlékezetes balettrevüjére, mely a kelet-európaiak nemzedékeiben ébresztett közösségformáló emlékeket.

Az egyik délkelet-európai ország alelnöke szintén magára öltött egy sujtásos buggyos gatyát, vörös kendőt tekert a dereka köré, borzas kalpagot húzott a fejébe, melyet – ki tudja, miért – pattogatott kukoricával cicomázott fel. A turisztikai miniszter asszony ványolt posztóból varrott vörös szokmányt és himzett, bő ujjú inget öltött magára. Tallérfűzére úgy fénylett, mintha igazi aranyból lett volna: lábra is kelt a szóbeszéd,

„закриваме заседанието“. Имаше известна неловкост в началото, когато веонният министър се появи на кон с четническа униформа, препасан с дълга сабя и револвер „Наган“ със сребърна дръжка в силяха. Конят седеше цял ден вързан до черните мерцедеси пред Министерския съвет, а един полицаи му подаваше торба зоб и неловко чистеше фъшкиите.

Един-два сайта се опитаха да иронизират, но гласът им беше тъй слаб и дразнеш на фона на общата еуфория, че бързо заглъхнаха.

Започваше нов живот, живот във възстановка.

Една вечер пред клиниката на Хелиощрасе щяха да спрат две тихи електрически „Тесли“, от които да слязат трима мъже в тъмносини костюми и да влязат при Гаустин. Един от тях, този, който ги водеше, беше идвал и преди заради майка си, после още няколко пъти пристигаше сам и водеше дълги разговори с Гаустин. Идванията му бяха дискретни, инкогнито, беше един от „тримата големи“ в Съюза.

Тази вечер дойде целият триумвират. Гаустин щеше да ги покани в любимия си кабинет от 60-те. Щяха да стоят цяла нощ, да говорят, да повишават глас и да се смълчават.

Миналото навсякъде се надигаше, наливаше се с кръв и оживяваше. Беше нужен радикален ход, неочакван, изпреварващ времето, който да спре неударимата центробежност. Времето за обичане беше свършило, идваше времето за мразене. Ако хейтът беше брутен вътрешен продукт, то ръстът на благоденствие в някои страни щеше да удари небето. Известно забавяне, удържане на процеса и печелене на още време – нещо такова, струва ми се, бяха дошли да търсят тримата мъже в синьо тази вечер. Когато говорим за Алцхаймер, за амнезия и загуба на памет, пропускаме нещо важно. Страдащите от това не просто забравят какво е било, а са абсолютно неспособни да правят планове дори за близко бъдеще.

Задачата изглеждаше така. Как да се спечели малко време напред, когато си изпаден пред остър дефицит на бъдеще. Простият отговор беше – като се върнеш малко назад. Ако има нещо сигурно, това е миналото. Петдесет години назад са по-сигурни от петдесет години напред. Връщайки се 2-3-5 десетилетия назад, печелиш точно толкова напред. Да, може да е вече преживяно, да е бъдеще „втора употреба“, но пак си е бъдеще. Пак е по-добро от нищото, което зее сега. Щом Европа на бъдещето вече е невъзможна, да изберем Европа на миналото. Просто е, като нямаш бъдеще, гласуваш за миналото.

Можеше ли Гаустин да помогне?

Той можеше да направи клиника, улица, квартал, дори малко селище за минало. Но да върнеш една държава или цял континент в друго време – тук вече медицината ставаше политика. И моментът за това явно беше дошъл.

Можеше ли Гаустин да ги спре?

А искаше ли?

Не мога да бъда сигурен. Подозирам, че тайно е мечтал точно това развитие,

хogy az állami trezorban őrzött trák aranykincset aggatta magára. Fokozatosan az összes miniszter beöltözött népi gúnyába, és a minisztertanácsi ülések egyre inkább egy fonó hangulatát idézték. „Hazaeregélünk a fonóból” szokta bejelenteni a miniszterelnök a protokolláris „az ülést berekesztem” fordulat helyett. Kezdetben még némileg feszengtek, amikor a honvédelmi miniszter lóháton és szabadságharcos egyenruhában jelent meg: derekán hosszú szablyával, övében ezüstmarkolatú mordállal. A lovát egész napra kikötötte a Minisztertanács épülete elé a fekete Mercedesek közé, egy rendőr pedig egy zsákból zabolta, néha kelletlenül feltakarított a lócitromokat.

Egy-két weboldalon még megpróbáltak beszólogatni a kormánynak, de az össz-népi eufória gyorsan elnyomta az okvetetlenkedő hangokat.

Új élet kezdődött, a visszarendeződött élet.

Elékezett a nap, melynek estéjén a Heliostrassei Klinika előtt lefékezett két halk elektromos Tesla, kiszállt belőle három, sötétkéktől üdöslő úriember, és bement Gaustinhoz. Az egyikük, aki az utat mutatta nekik, már máskor is járt itt az anyja miatt, de ettől függetlenül is meglátogatta néha Gaustint, akivel hosszas beszélgetéseket folytatott. Látogatásait nem verték nagydobra, inkognitóban érkezett, lévén az unió „három nagyágyújának” egyike volt.

Aznap este az egész triumvirátus megjelent. Gaustin beinvitálta őket kedvenc, a hatvanas évekre stilizált irodájába. Az egész éjszakát ott töltötték, beszélgettek, fennhangon vitatkoztak, hallgatásba merültek.

A múlt lépten-nyomon előtűremkedett, friss vérrel telt meg és életre kelt. Valami radikális, váratlan lépésre volt szükség, mely megelőzi a saját korukat, megállítja az elkerülhetetlen turbulenciát. A szeretet kora lejárt, eljött a gyűlölet ideje. Amennyiben a hate bruttó nemzeti terméknek minősül, úgy a jólét növekedése néhány országban az égbe fog szökni. A folyamatok mérsékelt lelassítása, feltartóztatása, valamint időnyerés: valami hasonlót szeretnek volna kiokoskodni a kékbe öltözött urak ezen az estén. Amikor Alzheimer-kórrol, amnéziáról és emlékezetvesztésről beszélünk, valami lényegesről mindig megfeledkezünk. Akik ilyen tüneteket produkálnak, azok nem csupán mindent elfelejtene, de teljesen képtelenek eltervezni akár még a legközelebbi jövőt is.

A feladat tehát a következőképpen festett: hogyan nyerünk némi időt abból, ami előttünk áll, amikor súlyos jövőhiányban szenvedünk. Az egyszerű válasz úgy hangzott, hogy valamennyit vissza kell lépni. Ha van valami, ami biztos, akkor az a múlt. Ötven év visszamenőleg biztosabb, mint ötven év előre. Ha visszalépünk két-három-öt évtizedet, épp ennyit nyerünk a jövő irányába. Igen, lehet, hogy ez már megélt, „újrahasznosított” jövő, de akkor is jövő. Így is több, mint a semmi, mint ami most tártong előttünk. Ha már a jövő Európája megvalósíthatatlan, válasszuk a múlt Európáját. Egyszerű: aminek nincs jövője, az szavazzon a múltra.

De vajon miben tud Gaustin segíteni?

Gaustin képes megtervezni egy klinikát, egy utcát, egy városrészt, sőt, még egy kistelepülést is a múlt mintájára. De egy államot vagy egy teljes földrészt visszavezetni egy másik korba csak úgy lehet, ha az orvostudományt átszabja politikává. És nyilván

че дори, да ми бъде простено, е подхвърлил невинно тази идея на своя събеседник в синьо. Не мога да знам. Или мога, но не искам. Всъщност тримата искаха съвет, експертиза, някакви инструкции, но явно решението вече беше взето. А и Гаустин не държеше ексклузивните права на миналото. Не и за цял континент.

Всъщност идеята не изглеждаше толкова лоша, а и с просто око се виждаше, че няма друг изход. Миналото и без това нахлуваше пред всички трудноудържими пробойни. Трябваше изпреварващ ход, който да овладее положението, да му предаде някаква форма и ред. Добре, като толкова искате минало, ето ви минало, но да го гласуваме и изберем заедно.

Референдум за минало.

Това щеше да се говори онази вечер. Или така щях да го съчинявам, отвън в антрето, с тефтера.

В самолета тихо свири народна музика. Стюардесите се щурат преди полета в стилизирани народни носии, косите сплетени на плитки, сукманите скъсани над коляното. Единственият стюард стои малко смешно в олекотени потури и елек. Гласът на пилота тече по уредбата.

Гордеем се да ви посрещнем на борда на българския национален превозвач...

Ето ги малките подмени на езика. Доскоро се казваше „радваме се да ви посрещнем“. Откъде е дошла тази гордост сега. Авиокомпанията със сигурност не е сред водещите, публична тайна е, че се готвят да я сложат в черния списък. Самолетът започва да рулира, тръгват втръснатите до болка инструкции за безопасност. Слагам си тапите за уши и гледам само движенията на стюардесите. Без звука жестовете им наподобяват странен заклинателен ритуал, жестове на пламенни гадателки. Странно е, че това продължава да се изпълнява. Няма данни някой да се е спасил при катастрофа, поставяйки автоматично спускащата се отгоре маска или изваждайки жилетката под вашата седалка и надувайки свирката за помощ. Може би една обща молитва би свършила повече работа.

Самолетът, с който летя, прилича на маршрутка. Няма да се учудя, ако скоро започнат да пускат и правостоящи. Преди години така летях в някакъв вътрешен полет от Белград до Черна гора, правостоящ като в автобус, държейки се за един метален лост. Шофьорът, пардон, пилотът, на самолета, беше на една ръка от мен, нямаше врата, само захабена завеска, която висеше откачена в единия край, та си подхвърляхме по някоя приказка с него. В един момент си запали цигара, молах се само да не отваря прозореца, за да тръска навън, прецаквайки херметизацията.

С остаряването страхът от полетите расте, явно се трупа с летателните часове и милите, жалко, че не го осребряват като тях. Една карта Fears and More би била добра идея.

След ритуала за безопасност самолетът излита сравнително плавно, може би все пак има резултат от заклинанието на стюардесите. Дамаската е позахабена, мрежичките на седалките – опърпани, бордовото списание – омачкано

енnek most jött el az ideje.

És vajon meg tudja-e őket állítani Gaustin?

És vajon akarja-e?

Nem tudhatom biztosan. Gyanítható, hogy épp erről a fejleményről ábrándozott, ráadásul – hogy elterelje magáról a gyanút – ártatlanul feldobta ezt az ötletet a kékből feszítő beszélgetőtársainak. Számomra ez sosem derül ki. Nem is feltétlenül szükséges tudnom. Voltaképp ezek hárman tanácsot akartak kérni, szakértői véleményt, iránymutatást vártak, de valójában a döntést már előre meghozták. Mindennek tetejében Gaustinnak nem volt kizárólagos joga a múltra. Legalábbis a joga nem terjedt ki az egész kontinensre.

Igazából az ötlet nem tűnt egyáltalán rossznak, és a vak is láthatta, hogy nincs más megoldás. A múlt amúgy is minden elérhető résen keresztül áradt befelé a jelenbe. Egy megelőző csapásra volt szükség, melytől kezelhetővé, formálhatóvá és rendezhetővé válik a helyzet. Ha egyszer múltat akartok, nesze nektek múlt, de szavazzuk és válasszuk meg együtt!

Népszavazásra bocsátani a múltat.

Erről beszéltek azon az estén. Vagy ezt fogalmaztam meg magamnak odakinn, az előtérben, és feljegyeztem a noteszomba.

A repülőgép utasterében hallkan szól a népzene. Az utaskísérő lányok stilizált népviseletben, copfba font hajjal, térd fölött megkurtított szokmányban sürgölődnek az ülések között. Az egyetlen steward könnyített buggyos gatyában és pruszlikban álldogál kissé sután. A hangszóróból a pilóta hangja szól.

„Büszkén üdvözljük önöket a bolgár nemzeti szállító fedélzetén.”

És máris érzékelhetők az apró nyelvi változások. Régebben azt mondták: „örömmel üdvözljük önöket”. Vajon honnan keveredett ide ez a büszkeség? A légitársaság semmiképp sem tartozik az élmezőnybe, nyilvános titok, hogy hamarosan feketelistára kerül. A repülőgép a kifutópálya felé lavírozik, elkezdődik az unalomig ismert biztonsági tájékoztató. Bedugom a füldugót a fülembe, és csak az utaskísérők mozdulatait figyelem. Hang nélkül a mozdulataik egy furcsa bájoló szertartásra emlékeztetnek, mint ha törzsi javasasszonyok gesztusait nézném. Különös, hogy ezt nem számolták még fel. Nincs adat arra vonatkozóan, hogy akár csak egyvalaki is azért maradt volna életben egy légi baleset után, mert az arcára erősítette a plafonról automatikusan lehulló maszkot vagy kivette volna az ülés alól a mentőmellényt és megfújta volna a segélykérő sípot. Egy közös imával talán beljebb lennének.

A repülő, melyen utazom, egy iránytaxira emlékeztet. Szemem se rebbenne, ha az állóhelyekre is felvennének még utasokat. Évekkel ezelőtt úgy repültem állva egy belső járással Belgrádból Montenegróba, hogy közben egy fém kapaszkodót markolásként. A sofőr, akarom mondani, a pilóta, karnyújtásnyira volt tőlem, a fülkének nem volt ajtaja, csak egy elnyűtt függöny választotta el az utastértől, így időnként váltottunk néhány szót. Egyszer még rá is gyújtott, csak azon imádkoztam, nehogy lehúzza az ablakot, hogy kihamuzzon rajta, mert ez biztos rosszul hatott volna a benti túlnyomásra.

38

38

38

38

38

38

38

38

38

38

38

38

39

39

39

39

39

39

39

39

39

39

39

39

39

39

39

Отскачам за един следобед до града, в който съм живял, връщам се всеки път там, макар да знам, че нищо не е останало от онова време, че нито парктът, нито площадчето около безистена, нито улицата, на която израснах, помнят стъпките ми.

Върху стеблото на един кестен до пощата виждам забит с четири габърчета лист, върху който с едри букви е изписано следното. Преписвам буквално:

ЗАМЕНЯМ

Голям телевизор L-C-D
32 инча работи добре 8 годишен
За 30 литра ракия
Ямбол, телефон: 046...
15 фев.

Стоя пред тази бележка, истинска приписка, взета от дървото на живота, по-точно забита с габърчета върху него. Ето ти част от българския епос, парче от него, мистерията на българския глас, тих, потаен и изведнъж изригнал със сублимната си мечта. Телевизор срещу ракия.

Мечта и ужас има тук, мечта и ужас... Февруари, пише отдолу. Само през февруари може да се появи този поплак, с целия му трагизъм... Ракията е свършила, зимата – не. Ето ти го целия екзистенциален роман на един народ. Джипката на живота, старата раздрънкана джипка, с брезентов покрив, или не, москвичът на собствения ти живот е заседнал в края на зимата, пада мрак, вият чакали, а бензинът свършил. Мамка му и живот, викаш и блъскаш. Мамка му, мамка ви, и ракията ми взехте. (Никой не ти я е взел, сам си я изпи, но тук открай време така се говори, някой нещо ти взема или ти отпуска.)

И седиш сега наред нищото, в джипката или москвича на собствения си живот. И решаваш, срам – не срам, ще пусна една обява, не се трае вече. Вземаш парче хартия, писмото от банката, с което те предупреждават, че ако не погасиш лихвата до... Ти ракия нямаш, те лихва искат. Обръщаш я и търсиш химикалка. Мислиш да помолиш сина да я напише, че по-хубаво и правилно ще стане, ама те досрамява. Само от това те е срам още. Накрая сядаш и си я пишеш сам, с все грешките и изпуснатите запетаи. Вземаш малко габърчета в шепата и отиваш чак в другата махала, втори път малко срам. И какво залагаш срещу ракията – най-ценното залагаш, разбира се. Мярата за мяра, смисъл за смисъл. Телевизорът или ракията, това е въпросът. Телевизорът е трансценденция, фалшива, разбира се, но все пак последната мечта по другото. Баба ти имаше икона, майка ти – портретче на Ленин, а ти – телевизор. Но защо ти е телевизор, като няма ракия. Телевизорът само разрежда живота, все едно да сипеш вода в ракията... И електронни цигари пуснали, вие утре и електронна ракия ще ми наврете в ръцете, мамцата ви електронна... Е те такова е телевизорът, електронна ракия... На, вземете си го обратно, 32 инча екран за 30 литра ракия, по литър на инч, евтино ви го давам. Трийсет литра ракия са месец живот още, месец, че и половина,

a levegő hőmérsékletéről és lejátszák a Bolgár rózsa című örökzöldet Pasa Hrisztova előadásában, aki, jelzem, repülőgép-szerencsétlenségben hunyt el, ugyanezen légítársaság járatán, ugyanezen a repülőtérén.

Egy délutánra leruccanak a városba, ahol életem: ide minden alkalommal visszatérek, bár tudom, hogy abból az időből semmi sem maradt már meg, hogy sem a park, sem a csarnok körüli terecske, sem az utca, ahol felnőttem, nem emlékeznek a lépteimre.

A park mellett ágaskodó egyik platánfa törzsére a következő, öles betűkkel írt hirdetményt erősítették fel négy rajzszöggel. Szó szerint lejegyeztem:

ELCSERÉLEM

Nagy tévékészülék L-C-D
32 hüvelyk jól működik 8 éves
30 liter pálinkára
Jambol, telefonszám: 046...
febr. 15

Állok a hirdetmény előtt, egy igazi üzenet az élet fájáról, pontosabban arra kirajzszógezve. Tessék: egy fejezet a bolgár eposzból, egy darab belőle, a bolgár hang misztériuma, halk, sejtelmes, és egyszerre kitör belőle a lélek legmeghittebb vágya. Tévé pálinkára.

Ábránd és rettenet lakozik benne, ábránd és rettenet... Február, írja alant. Csakis februárban ütheti fel a fejét ez a lidérc, itt érhető tetten a helyzet teljes tragikuma... A pálinkának már vége, a télnek még nincs. Ez egy egész nép egzisztenciális regénye. Az élet dzsipje, az az öreg, rozszant dzsip, a ponyvával borított platójával, vagyis nem, a saját életed Moszkvicsa lerobbant a tél végén, leszáll a sötétség, sakálok vonítanak, a benzin meg kifogyott. Picsába ezzel az étellel, kiabálsz, és tolsz. Picsába, picsába, és a pálinkámat is elvettétek. (Senki nem nyúlt hozzá, te ittadsz meg, de itt időtlen idők óta így mondják, senki semmit nem von meg tőled, meg nem is utal ki.)

Most meg ülsz a semmi közepén, saját életed dzsipjében vagy Moszkvicsában. És rászánod magad: szégyen ide, szégyen oda, feldobsz egy hirdetést, ezt így nem bírod tovább. Előveszel egy papírlapot, a levelet a bankból, melyben arra figyelmeztetnek, hogy amennyiben nem egyenlíted ki a kamattartozásodat eddig és eddig... Ezek kamatokat követelnek, amikor neked pálinkád sincs. Megfordítod a lapot, és tollat keresel. Eszedbe jut, hogy megkérd a gyereket, írja már meg ő, mert mégis szebben is ír, meg helyesebben is, de aztán elszégyelled magad. Egyelőre csak ezt érzed kínosnak. Aztán nekiülsz, és megírod magad, az összes hibával és kihagyott vesszővel. A tenyeredbe pergetsz néhány rajzszöveget, és átvonulsz a szomszédos városrészbe, másodszor is elszégyelled magad. És mit teszel fel a pálinkáért cserébe: a legértékesebbet, persze. Szeget szeggel, értéket értékért. A tévé, vagy a pálinka: ez itt a kérdés. A tévé transzcendencia, hamis, nyilván, de mégis az utolsó vágyakozás valami más után. A nagyinak ott volt a szentkép, anyának a Lenin-arckép, neked a tévé. De minek a tévé, ha nincs pálinka? A tévé csak felhigítja az életet, olyan, mintha felvizeznéd a pálinkát... És már elektromos

ако пести. Само ракията е честна, мамка му. Не те лъже като телевизора, не ти хвърля прах в очите, не плямпа излишно. Удря в носа, опарва ти хубаво гърлото, слиза и сгрява отвътре всичко онова, което отдавна е изстинало. Ракията е българското възвишено, сублимът български, българският телевизор най-сетне.

Какво ли е станало с този човек, мисля си, докато псувам наум. Не трябва ли да звънна по телефона, да проверя? Това не е просто обява, а вик за помощ. Краят на април е. Нито едно от нарязаните отдолу листчета с телефони не е откъснато. Прибирам се в София още същия следобед.

cigarettát is forgalomba hoztak, holnap meg már villanypálinkát akartok rám tukmálni, a delejes kurv'anyátokat. Na, hát ilyen a tévé is – villanypálinka... Nesztek, vegyétek vissza mind a harminckét colt, adjatok érte harminc litert, colonként egy litert kérek, a hülyének is megéri ennyiért. Harminc liter pálinka, az még egy hónapnyi élet, vagy másfél, ha beosztással él az ember. Csak a pálinkában van tisztesség, a keservit. Nem hazudik, mint a tévé, nem hint port a szemedbe, nem szövegel feleslegesen. Orrba csap, kimarja a torkodat, lecsúszik és megmelegít mindent, ami már rég kihűlt. A pálinka a bolgár emelkedettség, a bolgárság esszenciája, végső soron a bolgár tévékészülék.

Vajon mi lehet most ezzel a jóemberrel, kérdem magamban, miközben magamban káromkodom. Nem kéne felhívnom, hogy kiderítsem? Ez nem egyszerűen hirdetés, sokkal inkább segélykiáltás. Április vége felé jár. Egyetlen bevagdosott telefonszamos cetli sem hiányzik a hirdetmény aljáról. Még aznap délután visszautazom Szófiába.

Преводачка на броя:
Светла Кьосева: „Смиреност и
самочувствие“. Интервю на Емил Басат*

A szám fordítója:
Szvetla Kjoszeva: Alázat és önérzet.
Emil Baszat interjúja*
– Kovács Gergely Lajos fordítása

*от сборника „Българо-унгарски гьуглас“, 2015 * a *Bolgár–magyar kétszólalú c. gyűjteményből*, 2015

От години следя преводите на Светла Кьосева и не спирам да се удивлявам на невероятната енергия, с която се е посветила на преводното дело. А то се измерва с десетки книги, претворени от унгарски на български, стотици публикации в различни сборници, антологии, периодични издания, съставителство и редактиране. Не е възможно да бъде споменато всичко, което тя е превела – библиографията би отнела десетки страници, но ще изброя най-същественото.

Адам Бодор. **Районът Синистра**. Роман.

София: Издателско ателие АБ, 2000.

Анги Мате. **Бабка**. София: СОНМ, 2015.

Анна Йокаи. **Приход-разход**. Пловдив: Хр. Г. Данов, 1989.

Анна Йокаи. **Не бойте се**. София: Стигмати, 2002.

Арпад Гьонц. **Босяци**. София: Хемус, 1997.

Балаж Дьоре. **Щастлива книга**. София: Ерго, 2012.

Бела Хамваш. **Философия на виното**. София: Стигмати, 2008.

Габор Ногради. **Пити Пете малкият голям мъж**. София: Арка, 2007.

Габор Шейн. **Лазаре!** Русе: Елиас Канети, 2012.

Ендре Кукорели. **Долината на феята**. София: Ерго, 2008.

Жужа Бенеи. **Безпредметно битие**. София: Смол Стей-шънс, 2013.

Жужа Раковски. **Сянката на змията**. София: СОНМ, 2012.

Имре Кертес. **Безсъдбовност**. София: Стигмати, Жанет 45, 2003.

Имре Кертес. **Кадиш за нероденото дете**. София: Стигмати, 2004.

Ласло Краснахоркаи. **Сатанинско танго**. София: Стигмати, 2001.

Милан Фюц. **Историята на жена ми. Записки на капитан Щьор**.

София: Ерго, 2010.

Ноеми Киш. **Парцалива съкровищница**. Русе: Елиас Канети, 2014.

Петер Естерхази. **Една жена**. София: Стигмати, 2000.

Петер Надаш. **Направи ми жертвеник от пръст**.

София: СОНМ, 2006.

Петър Надаш. **Краят на един семеен роман**. София: СОНМ, 2008.

Évek óta követem Szvetla Kjoszeva fordításait, s még mindig csodálkozom azon a hihetetlen energián, amellyel a fordítás ügyének szenteli magát. S ez magyarról bolgárra átültetett könyvek tucatjain, különböző gyűjteményekben, antológiákban, periodikákban megjelent publikációk százain, összeállítóként és lektorként való közreműködésen mérhető. Lehetetlen lenne minden fordítását felsorolni – életrajza akkor több tucat oldalra rúgna, de íme, a leglényegesebbek.

Bodor Ádám: **Sinistra körzet**. Regény. Szófia, Izdatelsko Atelie AB, 2000

Máté Angi: **Mamó**. Szófia, SONM, 2015

Jókai Anna: **Tartozik és követel**. Plovdiv, Hr. G. Danov, 1989;

Jókai Anna: **Ne féljete**. Szófia, Stigmati, 2002

Göncz Árpád: **Sarusok**. Szófia, Haemus, 1997

Györe Balázs: **Boldogkönyv**. Szófia, Ergo, 2012

Hamvas Béla: **A bor filozófiája**. Szófia, Stigmati, 2008

Nógrádi Gábor: **PetePite**. Szófia, Arca, 2007

Schein Gábor: **Lázár!** Rusze, Elias Canetti, 2012

Kukorelly Edre: **TündérVölgy**. Szófia, Ergo, 2008

Beney Zsuzsa: **A tárgytalan lét**. Szófia, Small Stations, 2013

Rakovszky Zsuzsa: **A kigyó árnyékában**. Szófia, SONM, 2012

Kertész Imre: **Sorstalanság**. Szófia, Stigmati, Janet 45, 2003

Kertész Imre: **Kaddis a meg nem született gyermekért**.

Szófia, Stigmati, 2004

Krasznahorkai László: **Sátántangó**. Szófia, Stigmati, 2001

Füst Milán: **A feleségem története**. Störr kapitány feljegyzései.

Szófia, Ergo, 2010

Kiss Noémi: **Rongyos ékszerdoboz**. Rusze, Elias Canetti, 2014

Esterházy Péter: **Egy nő**. Szófia, Stigmati, 2000

Nádas Péter: **Földből csinálj nékem oltárt**. Szófia, SONM, 2006

Nádas Péter: **Egy családregény vége**. Szófia, SONM, 2008

Срещаме се с нея на Панаира на книгата в НДК на 5 декември 2012 г. – Унгария е официален гост на панаира, а Светла е дошла, за да представи новите си преводи на романи-те на Жужа Раковски, Габор Шейн и Балаж Дьоре. Използвам времето между две преми-ери на книги, за да разговарям с известната преводачка. (След това разговорът ни про-дължи лично и задочно още няколко годи-ни. А най-новия ѝ превод – романът „Бабка“ от приказницата Анги Мате, излязъл неот-давна, погълнах за часове. Препоръчвам ви най-горещо да го прочетете.)

ХЕМУС *Разкажи ми за себе си, за родите-лите си, за годините на учение.*

СВЕТЛА КЪОСЕВА Родена съм в Димитров-град. Там е отишъл по разпределение ба-ща ми, който бе инженер. Майка ми също е отишла там да търси работа, там се запоз-нали и се оженили. Живях в Димитровград до седемгодишна възраст – изкарах пър-ви клас. През 1962 г. баща ми го изпратиха в Алжир – след Евианските споразумения. Първо замина само той, после заминахме аз, майка ми и сестра ми. Там ме записаха във френско училище. Учех заедно с араб-ски деца. Като се върнах в България, ходех на уроци, четях, поддържах си езика и днес се справям с френския. Повече не се вър-нахме в Димитровград. Баща ми го изпра-тиха на работа в ТЕЦ „Марица Изток-2“, която се строеше тогава, а мен ме изпрати-ха при едната ми баба в Карнобат. Тя е би-ла начална учителка, вече бе пенсионерка, сестра ѝ също беше начална учителка. И те се заеха да ме „вкарат в пътя“, да наваксам пропуснатото от българското училище. Там ходих една година на училище, вкъщи идва-ше учителка по френски. Дядо ми ми купи акордеон, защото „децата трябва се разви-ват и музикално“. След една година родите-лите ми се преместиха в Пловдив и ме взеха

при себе си. В Пловдив съм живяла до за-вършване на гимназията. След това учих в София история и философия в СУ „Св. Климент Охридски“.

ХЕМУС *Как стана така, че замина за Унгария?*

Заминах за Унгария, защото се омъжих за грък (смях). Той беше студент в България, родителите му са политемигранти, напусна-ли Гърция в края на 40-те години, след граж-данската война. Той е израснал в Унгария и беше дошъл в България да учи история. Бяхме в един курс. Мъжът ми завърши ас-пирантура, през това време аз гледах деца-та, преподавах история в различни училища. Осем години след като се оженихме, зами-нахме за Унгария. Не сме се колебали мно-го при избора къде да заминем – мъжът ми не бе ходил в Гърция въобще, тя беше чужда и за двама ни, той знаеше най-добре унгарски, което за един историк е важно. А и аз успях да си намеря работа.

ХЕМУС *Имаше ли тогава интереси към ли-тературата, кога за пръв път се зае с превод?*

СВЕТЛА КЪОСЕВА Винаги съм имала ин-терес към литературата. В Пловдив имаше литературни кръжоци за средношколци. Ние бяхме „Студио В“, при Иван Вълев. Пишехме стихове, обсъждахме, критику-вахме се един друг. В Пловдив откриха спе-циалност българска филология и майка ми много се зарадва. Но аз казах, че няма да уча филология, исках да отида в София – Софийският университет беше нещо съв-сем различно. В Пловдив тази специалност беше нова, нямаше традиции, нямаше пре-подаватели, пътувах само за часовете от София. Със сестра ми просто избягахме – тя завърши химия в София, а аз история и философия. Дълго ми се струваше, че исто-рията ще е моето поприще, ще пиша научни трудове, ще изследвам различни проблеми.

През тези осем години, в които

А szófiai Nemzeti Kultúrpalotában tartott könyvvásáron találkoztunk 2012. december 12-én. Magyarország a vásár hivatalos ven-dége, Szvetla pedig azért jött, hogy bemutas- sa legújabb, Rakovszky Zsuzsa, Schein Gábor és Györe Balázs regényeiből készült fordítása- it. Kihasznlom a két könyvbemutató közötti időt, hogy elbeszélgessek az ismert fordítóval. (A beszélgetés utána évekig tartó levelezés for- májában folytatódott. Legújabb, nemrég megje- lent fordítását, Máté Angi Mamó című regényét pedig pár óra alatt befaltam. Önöknek is a leg- melegebben ajánlom, hogy olvassák el.

HÆMUS *Mesélj magadról, szüleidről, diák- éveidről!*

SZVETLA KJOSZEVA Dimitrovgradban szü- lettem. Édesapámat, aki mérnök volt, oda he- lyezték. Édesanyám is munkát keresni ment oda, ott ismerkedtek meg és házasodtak ösz- sze. Hétéves koromig éltem Dimitrovgradban – ott végeztem az első osztályt. Apámat 1962- ben, az eviani egyezmény után Algériába küld- ték ki. Először csak ő ment, aztán anyámmal és húgommal mi is követtük. Ott francia is- kolába írtattak. Arab gyerekekkel tanultam együtt. Miután hazatértem Bulgáriába, kü- lönórákra jártam, olvastam, fenntartottam a nyelvtudásomat, s a mai napig elboldogulok franciául. Dimitrovgradba többé nem tértünk vissza. Apámat az akkor épülő Marica Kelet-2 Hőerőműhöz irányították, engem pedig egyik nagymamámhoz küldtek, Karnobatba. Alsós tanárnő volt, ekkor már nyugdíjas, a húga szin- tén alsóban tanított. Hozzáfoglaltak, hogy „rán- cba szedjenek“, hogy pótolassák velem, amit a bolgár iskolából elmulasztottam. Egy évig jár- tam ott iskolába, közben franciatanárnő járt hozzánk. Nagyapám harmonikát vett nekem, mert „a gyerekeknek zenei téren is fejlődniük kell“. Egy év múlva szüleim Plovdivba költöztek és magukhoz vettek. Ott éltem a gimnázium el- végzéséig. Utána történelmet és filozófiát tanul- tam a szófiai Ohridi Szent Kelemen Egyetemen.

HÆMUS *Hogy kerültél Magyarországra?*

SZVETLA KJOSZEVA Úgy kerültem Magyar- országra, hogy hozzámentem egy göröghez. (Nevet.) Bulgáriában járt egyetemre, szülei po- litikai menekültek voltak, a 40-es évek végén, a polgárháború után hagyták el Görögországot. Ő már Magyarországon nőtt fel, és történelmet tanulni jött Bulgáriába. Egy évfolyamra jár- tunk. Férjem aspirantúrát végzett, én közben a gyerekeket neveltem és történelmet tanítot- tam különböző iskolákban. Házasságkötésünk után nyolc évvel költöztünk Magyarországra. Nemigen haboztunk a választáskor, hogy ho- vá menjünk – férjem akkor még nem is járt Görögországban, mely mindkettőnk számára idegen volt, magyarul tudott a legjobban, ami egy történész számára fontos. És nekem is si- került munkát találnom.

HÆMUS *Akkor már érdeklődtél az irodalom iránt? Mikor kezdted fordítással foglalkozni?*

SZVETLA KJOSZEVA Az irodalom mindig ér- dekel. Plovdivban voltak irodalmi körök kö- zépiskolásoknak. Mi voltunk a Stúdió V, Ivan Valev vezetésével. Verseket írtunk, megvitat- tuk, megbíráltuk egymás munkáit. Plovdivban bolgár filológia szakot nyitottak, s édesanyám nagyon megörült. Én azonban azt mondtam, nem akarok filológiát tanulni, Szófiába akar- tam menni – a Szófia Egyetem valami egészen más volt. Plovdivban új volt ez a szak, nem vol- tak hagyományai, nem voltak tanárok, csak az órákra utaztak le Szófiából. Húgommal sza- bályosan elmenekültünk – ő vegyész szakot végzett Szófiában, én történelmet és filozófiát. Sokáig úgy hittem, a történelem lesz a hivatá- som, tudományos munkákat írok, különbö- ző kérdéseket kutatok majd. A nyolc év során, amíg férjemmel Szófiában éltünk, magyarul ta- nultam a Magyar Intézetben, minden évben el- mentünk Budapestre a szüleikhez – szünidőben egy egész hónapra. Mikor a fiam megszületett, majdnem egy évig Magyarországon éltünk, fér- jem anyagot gyűjtött a disszertációjához. Akkor

живяхме в София с мъжа ми, аз учех унгарски в Унгарския институт, всяка година ходехме в Будапеща при родителите ми – през ваканциите, по цял месец. Като се роди синът ми, почти една година живяхме в Унгария, мъжът ми събираше материали за дисертацията си. Тогава в унгарското кино и в литературата имаше неща, които в България не можеха да бъдат видени или прочетени. Неща, които през онези години в България бяха немислими. Беше ми много интересно и исках да прочета всичко. Започнах да чета с речник, записвах думите, за да ги запомня, и си ги превеждах. Като идвах в България, показвах на приятелите си преведените от мен текстове и ги обсъждахме заедно. Бях превела някои от едноминутните разкази на Ищван Йоркен. В Пловдив имам една приятелка от детинство – София Несторова, която сега работи в издателство „Жанет 45“, и ѝ ги показах. Тя много ги хареса и ми предложи да отидем в „Литературен глас“ и да ги покажем на Николай Заяков. Отидохме, той ги хареса и следващата неделя излязоха. Бях толкова смяяна – това беше първият ми публикуван превод – бе 1983 г. След това София ми каза, че в Пловдив има конкурс на Дружеството на преводачите за млади преводачи. Дадох един от преведените от мен разкази и изведнъж в „Комсомолска искра“ излезе съобщение, че съм получила трета награда (смях). И то за превод от унгарски! Хареса ми и се настървих. За харесването помогна още и това, че издателство „Хр. Г. Данов“ ми даде да превеждам книга от унгарски автор – тогава имаше такива споразумения между соц страните за взаимно превеждане на автори, посочени от съответните съюзи на писателите. Надя Фурнаджиева отговаряше за преводната литература. Предложи ми да пиша рецензии за унгарски книги. През 1989 г. излезе първият ми преведен роман

– „Приход-разход“ на Анна Йокаи в „Хр. Г. Данов“. И станах преводач с книга. Вече се познавах с Дьорд Сонди – той се обърна към мен като към преводач – видях, че съм издала книга с превод от унгарски. През 90-те години не можеше да става и дума за излизане на цели книги, но имаше много списания и вестници, в които можеха да се публикуват преводи от унгарски автори. Сонди ми поръчваше да превеждам различни текстове, дори ги разнасяше по редакции, аз не познавах никого – ставаше дума за водещите литературни издания. Та каквото и да преведях, то излизаше веднага. Неговият авторитет бе голям.

ХЕМУС *Имаш ли учители в превода?*

СВЕТЛА КЪОСЕВА Дьорд Сонди. Защото той не само поръчваше материалите, но след това и внимателно проверяваше и редактираше преводите ми. Това даде повод и за спорове помежду ни, защото настояваше преводът да се придържа много стриктно до оригиналния авторов текст, дори когато не ми звучеше добре на български. Това обаче беше добра школа. Започнах да сверявам и с други преводи, за да видя как са направени. Смятах, че така ще се науча да превеждам по-добре. Разбрах за какво говори Сонди – особено в превода на поезия, има неща, които не бива да се превеждат непременно със „звънки рими и ритъм“, ако е много задъхано, недоизказано на езика на оригинала, тогава и на български трябва да бъде така. Тоест той поддържаше тази насока в превода – да си максимално близко до текста на оригинала, дори по начин, който не е приет на български език. И в много случаи имаше право. Сонди и лошите примери в превода – това са ми учителите.

В началото, когато четях нечий превод и текстът течеше гладко, ми се струваше, че всичко е хубаво, добре направено. Искях да видя как е направено толкова добре на

а magyar moziban és irodalomban voltak olyan dolgok, amiket Bulgáriában nem lehetett látni vagy olvasni. Olyasmik, amik Bulgáriában ezekben az években elképzelhetetlenek lettek volna. Nagyon érdekes volt, mindent el akartam olvasni. Szótárral kezdtem az olvasást, kiírtam a szavakat, hogy megjegyezzem őket, és lefordítottam őket magamnak. Amikor visszamentem Bulgáriába, mindig megmutattam a barátaimnak a szövegeket, amiket lefordítottam, és közösen megvitattuk őket. Lefordítottam Örkény István néhány egyperces novelláját. Plovdivban van egy gyerekkori barátnőm, Szofija Nesztorova, aki most a Janet 45 kiadónál dolgozik. Megmutattam neki őket. Nagyon megtetszettek neki, s azt javasolta, menjünk el a Literaturen glasz (Irodalmi Hang) folyóirathoz, és mutassuk meg Nikolaj Zajakovnak. Elmentünk, neki is tetszettek, s a következő vasárnap megjelentek. Egészen elképedtem – ez volt az első fordításom, amit közöltek. 1983-at írtunk. Aztán Szofijától megtudtam, hogy a plovdivi Fordítók Társaságának van egy pályázata fiatal fordítók számára. Beadtam az egyik általam fordított novellát, s a Komszomolszka iszkrában (Komszomol Szikrája) váratlanul megjelent a közlemény, hogy harmadik díjat nyertem. (Nevet.) Még hozzá magyarból készített fordítással! Megtetszett a dolog, nekibuzdultam. A megtetszéshez az is hozzájárult, hogy a Hr. G. Danov kiadó felkért egy könyv lefordítására magyar szerzőtől – akkoriban voltak ilyen, kölcsönös fordításról szóló megállapodások a szocialista országok között; a fordítandó írók listáját az országok írószövetségei állították össze. Nadja Furnadzsieva felelt a fordítandó irodalomért. Felajánlotta, hogy írjak recenziókat magyar könyvekről. 1989-ben a Hr. G. Danov kiadónál megjelent első regényfordításom, Jókai Anna Tartozik és követelje. Így már könyvet jegyeztem fordítóként. Már ismertem Szondi Györgyöt – ő mint fordítóhoz fordult hozzám, megtudta, hogy megjelent egy

magyarból fordított könyvem. A 90-es években egész könyvek kiadásáról szó sem lehetett, de volt sok folyóirat és újság, melyekben megjelenhettek fordítások magyar szerzőktől. Szondi különféle szövegek fordítására kért fel, sőt szerkesztőségről szerkesztőségre járt velük, én senkit sem ismertem – vezető irodalmi kiadványokról beszélünk. Úgyhogy akármit fordítottam, rögtön megjelent. Szondi nagy tekintély volt.

HÆMUS *Vannak mestereid a fordításban?*

SZVETLA KJOSZEVA Szondi György. Nemcsak megrendelte tőlem az anyagokat, hanem utána gondosan ellenőrizte és lektorálta is a fordításaimat. Ez vitákat is eredményezett közöttünk, mert ragaszkodott hozzá, hogy a fordítás nagyon szigorúan tartsa magát az eredeti szerzői szöveghez, még ha így szerintem nem is hangzott jól bolgárul. Ez azonban jó iskola volt. Elkezdtem összevetéseket tenni más fordításokkal, hogy lássam, milyenek. Úgy véltem, így jobb fordító válhat belőlem. Megértettem, miről beszél Szondi – különösen a költészetben vannak dolgok, amiket nem szabad mindenáron „csengő rímekkel és ritmusban” fordítani, ami az eredeti nyelven nagyon szaggatott, félig kimondott, annak bolgárul is olyannak kell lennie. Ő tehát ezt az irányt képviselte a fordításban – hogy maximálisan hűnek kell lenned az eredetihez, akár a bolgár nyelvben nem bevett módon is. És sok esetben igaza volt. Szondi és a rossz példák a fordításban – ezek voltak a mestereim. Eleinte, mikor valakinek a fordítását olvastam, s a szöveg gördülékeny volt, úgy gondoltam, minden szépen, jól van megcsinálva. Látni akartam, hogy sikerült ezt ilyen jól megoldani bolgárul. Lassan kezdtem észrevenni bizonyos eltéréseket az eredetitől, s már magabiztosan mondhattam magamban, „én ezt másképp fordítottam volna”. Természetesen egy dolgot többféleképpen is lehet jól csinálni.

HÆMUS *Melyik fordításodat tartod a legjobbnak, melyikben letted legnagyobb örömöd, melyik okozta a legtöbb problémát, melyiket tartod*

52

52

52

52

А последната ми любов е изящният (и като оформление) сборник със стиховете на Жужа Бенеи „Безпредметно битие“, дело на издателство „Смол Стейшънс“ от 2012 г. Той е резултат на многогодишен труд, започнал още след излизането на антологията от 2005 г. Едва когато почувствах, че съм готова, потърсих издател и го намерих в лицето на Цветанка Еленкова.

Тук бих искала да кажа, че винаги съм работила с чудесни издатели – на малки, но много взискателни към качеството издателства: Малина Томова („Стигмати“) бе една от първите, много ѝ дължа за вниманието, с което ме обгърна като млад преводач; Тодорка Минева от издателство СОНМ; Мартин Христов от издателство „Ерго“, а в последно време и Пенка Ангелова от издателския център „Елиас Канети“ в Русе са хората, с които работя с удоволствие и с голямо доверие.

SZVETLA KJSZEVA Általánosságban elmondható, hogy mindig a legutóbbi fordítás áll a legközelebb az ember szívéhez, ahhoz kötődik a legjobban, abba fekteti minden energiáját. Visszatekintve úgy érzem, első fordításaim esetlenebbek, ma másképp csinálnám meg őket. Volt egy pillanat, amikor úgy éreztem, kezdek kiszabadulni a magyar nyelv markából, melyre a torkomat szorongatta. Nagyon nehéz megtalálni az egyensúlyt, szert tenni az érzékre, hogy úgy térj el az eredetitől, hogy mégis annak medrében maradj. Mégis megemlíteném azt a néhány versfordítást, amely különleges kihívást jelentett számomra. Kezdetről fordítok költészetet, de sokáig bizonyos instabilitást éreztem. Amikor például az embernek egy-két verset kell lefordítania egy időszaki kiadványhoz, és nem sikerül beleélnie magát a szerző művészetébe. Ezért a lehetőség, hogy egy egész verseskötetet vagy hosszabb részeit fordítsuk, egészen más teljességérzetet teremt. Különösen érdekes volt számomra a 22 bolgár és magyar költő című gyűjteményen dolgozni, melyet Penka Vatovával készítettünk 2005-ben, a SONM kiadó számára. Nagy kihívás volt nem csak a magyar szerzők kiválogatása az antológiához, hanem a versek lefordítása is. Mindegyikhez kötődöm – egy részüket én fordítottam le a kiadványhoz, másokból nyersfordítást készítettem. Nagy iskola volt Nagy László verseinek fordítása is, különösen a Menyegző című költeményé, mely 2000-ben külön könyvecske formájában jelent meg Nino Nikolov ugyanabból a költeményből készített fordításával együtt, 2005-ben pedig más, általam fordított versekkel együtt bekerült a Juzsen obred (Déli szertartás) című gyűjteményes kötetbe. Legújabb szerelmem pedig a Beney Zsuzsa verseiből készült, kivitelezésében is rendkívül igényes gyűjtemény, A tárgyaltalan lét, mely a Small Stations kiadónál jelent meg 2013-ban. Sokéves munka eredménye, mely még az antológia 2005-ös megjelenése után kezdődött.

53

SZVETLA KJOSZEVA Nem olyan nagy ez a szabadság. Tulajdonképpen a fordítónak keze-lába meg van kötve. És nem tudom, egy idő után nem kezdi-e kényelmesen érezni magát így megkötözve. (Nevet.) Nem tetszik-e meg neki, hogy a szavak rabja. Gyakran kérdezik: „Te írsz?” Azt felelem: „Nem.” „Miért?” „Hát mert fordítok, és az ugyanolyan örömet szerez, mint az írás. Csak éppen kényelmesebb: a szöveg kész, nem neked kell kitalálnod.” De ez persze csak tréfa. Mégiscsak megjelent egy verseskötetem (Vízszintes/Függőleges, 1996), írok a könyvekről, amiket fordítok, irodalmi eseményekről, készítek interjúkat szerzőkkel – mint látható, ez mind olyan tevékenység, ami segíti fordítói munkámat. A fordítót tulajdonképpen elsősorban a felelősség köti. Mindenekelőtt a lehető legjobban rá kell hangolódnia a szerző stílusára, felfedezni azt, ami megkülönbözteti a többitől, elérni, hogy bolgárul szólaljon meg. S innentől fogva az a dolga, hogy új szöveget alkosson, mely teljesen az övé, ő a szerzője – mert az idegen író az ő szavaival szólal meg. Úgy gondolom, a fordítónak döntő jelentősége van egy mű fogadtatása szempontjából. Miután sikerült az író bőrébe bújni és megtalálnia a megfelelő kifejezőeszközöket, a fordító olyan

книгите, които превеждам, за литературни събития, правя интервюта с автори – както се вижда, все дейности, подпомагащи преводаческата ми работа.

Всъщност отговорността е тази, която обвързва най-много преводача. Той най-напред трябва максимално да се доближи до стила на автора, да открие онова, което го отличава от другите, да го накара да проговори на български. И оттам нататък да създаде нов текст, който си е съвсем негов, авторски – защото чуждият писател проговаря с неговите думи. Смятам, че преводачът има решаваща роля при перцепцията на едно произведение. След като успее да навлезе под кожата на писателя, да намери съответните изразни средства, преводачът може да си позволи да направи и неща, които до този момент ги е нямало в българската литература. Това е много рисковано и освен това изисква убедителност на изказа, дълбока връзка с българския език, но е неизбежно, защото в нашата литература липсват цели периоди, характерни за западноевропейската (например барока, рицарската литература и т.н.), а техните похвати, лексика, настроение пронизват съвременната литература по разнообразни пътища и начини.

Да, нужни са едновременно смиреност и самочувствие – доста противоречиво, но е така. Смирението е нужно, за да следваме автора, а самочувствието, за да създадем новия текст.

ХЕМУС *Какво изпитваш, докато превеждаш?*

СВЕТЛА КЪОСЕВА Има различни етапи в превеждането. Когато започна да чета текста, който ми предстои да преведа, си казвам: „Не, не, не, това не може да се преведе“. И ми трябва известно време да се сприятеля с текста, чета си го, чета подобни текстове, чета българска литература, близка по стил и епоха, за да му намеря „ключа“. И се получава. Понякога нещо, което много дълго

съм мислила, търсила, откривам в първата (втората, третата...) книга, която ми попадне в ръцете – отворя я и то изведнъж изскача от нея.

Преводът е продължителен процес. Винаги се учудвам на смелостта на преводачи, които предават преводи, които не са се върнали да изчетат още веднъж. Много е опасно да се под-дадеш на измамното чувство, че си успял. Никога не оставам на първия вариант – дори книги от по 500 страници изчитам по два-три пъти.

При превода на художествена литература – наред с всички трудности – изпитвам най-вече удоволствие. То е много важно, за да поддържа тона на преводача. Удоволствие от това, че създаваш нещо (творческо), че го правиш по свой начин (откривателско), и насладата от самия текст, разбира се. Има автори, които не ми омръзват и след стотици страници, и след многократни прочити. Има, разбира се, и по-монотонни, които могат да те изнервят, докато си предадеш книгата. Не е хубаво да превеждаш автор или текст, който не харесваш достатъчно, но и това може да се случи на един преводач. Понякога дори и с книги, които сам си е избрал. Четенето при превод е съвсем различно.

ХЕМУС *Как работиш?*

СВЕТЛА КЪОСЕВА Първо работя върху текста, превеждам го, стремя се към най-голяма точност, ако има някакви реалии, които не са ми ясни, ги проучвам, опитвам се да открия по-важните позовавания – постмодерната литература е пълна с цитати. Покрай една книга изчитам още не знам колко. И когато завърша превода, го оставам за известно време, за да го почувствам като чужд текст, и тогава по-спокойно го преработвам и задрасквам смело.

ХЕМУС *А когато превеждаш, свързваш ли се с автора, за да изясниш дадени пасажки. За*

дolgokat is megengedhet magának, amik addig nem voltak a bolgár irodalomban. Ez rendkívül kockázatos, s emellett elengedhetetlen hozzá a kifejezés magabiztossága, a bolgár nyelvvel való mély kapcsolat, mégis elkerülhetetlen, mivel irodalmunkból egész korszakok hiányoznak, melyek a nyugat-európai irodalomra jellemzők (például a barokk, a lovagi irodalom stb.), s fogásaik, szókincsük, hangulatuk a legkülönbözőbb utakon és módokon szövik át a kortárs irodalmat. Igen, egyszerre van szükség alázatra és önérzetre – elég ellentmondásos, de így van. Az alázatra azért van szükség, hogy hívek maradjunk a szerzőhöz, az önérzetre pedig, hogy megalkossuk az új szöveget.

ХЕМУС *Mit érzel, miközben fordítasz?*

СВЕТЛА КЪОСЕВА A fordításnak különböző szakaszai vannak. Amikor hozzálátok, hogy elolvassam a szöveget, amit le kell fordítanom, azt mondom magamban: „Nem, nem, nem, ezt nem lehet lefordítani.” És bizonyos időre van szükségem, hogy megbarátkozzam a szöveggel, olvasgatom, olvasok hasonló szövegeket, olvasok stílusban és korban hozzá közel álló bolgár irodalmat, hogy megtaláljam a „kulcsát”. És sikerül! Előfordul, hogy valamit, amin nagyon sokat törtem a fejem, megtalálok az első (második, harmadik...) könyvben, ami a kezembe kerül – kinyitom, és hirtelen előugrik belőle. A fordítás hosszadalmas folyamat. Mindig csodálтам azoknak a fordítóknak a bátorságát, akik anélkül adnak le fordításokat, hogy még egyszer végigolvasnák. Veszélyes dolog behódolni a csálóka érzésnek, hogy sikerült. Sohasem maradok meg az első változatnál – még az ötszáz oldalas könyveket is kétszer-háromszor végigolvasom. A műfordítás – minden nehézség mellett – leginkább élvezettel tölt el. Ez nagyon fontos, mert frissen tartja a fordítót. Az élvezet, hogy létrehozol valamit (az alkotás öröme), hogy a magad módján csinálod (a felfedezés öröme) és persze az az öröm, amit magában a szövegben lelsz. Vannak szerzők, akiket száz és száz

oldal és többszöri újraolvasás után sem unok meg. Vannak persze egyhangúbbak is, akik ki-meríthetik az idegeidet, mire leadod a könyvet. Nem jó olyan szerzőt vagy szöveget fordítani, aki vagy ami nem tetszik eléggé, de ez is meg-eshet egy fordítóval. Néha olyan könyvek ese-tében is, amiket magad választottál. Fordításkor egészen máshogy olvas az ember.

ХЕМУС *Hogyan dolgozol?*

СВЕТЛА КЪОСЕВА Először a szövegen dol-gozom, lefordítom, a lehető legnagyobb pontos-ságra törekszem, ha vannak benne olyan reáliák, amelyek nem világosak számomra, utánaolva-sok, próbálom felfedezni a fontosabb utalásokat – a posztmodern irodalom tele van idézetekkel. Egy könyvön dolgozva még nem is tudom, há-nyat olvasok el. És mikor végzek a fordítással, félreteszem egy időre, hogy idegen szövegnek érezzem, s akkor aztán nyugodtabban dolgo-zom át, bátran húzok belőle.

ХЕМУС *Mikor fordítasz, kapcsolatba lépsz az íróval, hogy tisztázz bizonyos részeket? Kényelmes helyzetben vagy, hiszen Magyarországon élsz, a szerzők úgyszólván a kezéd ügyében vannak.*

СВЕТЛА КЪОСЕВА Igen. Elsősorban kor-társ irodalmat fordítok, élő szerzők műveit. A magyar írók rendkívül készségesek, szere-tik, ha lefordítják a műveiket és szívesen segíte-nek a fordítóiknak. Kivéve persze a csillagokat, mint az irodalmi Nobel-díjas Kertész Imre – ő elérhetetlen volt. A legtöbb szerzővel kapcso-latban álltam, s őszintén szólva nem annyira azért, hogy olyasmikről kérdezzem őket, amik nem voltak világosak számomra, hanem mert egy beszélgetésből az íróval sok mindent meg lehet érezni a könyv szelleméből, abból, amit alkotója belefektetett... Ez oly mértékben a szo-kásommá vált, hogy amikor Füst Milánt fordí-tottam, naplóihoz és leveleihez folyamodtam, hogy választ kapjak a kérdésekre, amelyek iz-gattak. Ebből egy „interjú” is született az íróval – az általam feltett kérdésekre ő levél- és napló-részletekkel válaszolt. A szöveg értelmezésével

теб е удобно, че живееш в Унгария и авторите ти са винаги „под ръка“, както се казва. Да. Аз превеждам предимно съвременна литература, книги на живи автори. Унгарските писатели са много отзивчиви, обичат книгите им да се превеждат и помагат на преводачите си. Ако не е станал звезда, разбира се, като Имре Кертес, получил Нобеловата награда за литература – той бе неуловим. Поддържала съм връзки с повечето автори и честно казано, не толкова за да ги питам за някои неща, които не са ми били ясни, но в един разговор с писателя може да се усети много за духа на книгата, за това какво той е внесъл в нея... Това до такава степен ми е станало навик, че когато превеждах Милан Фюш, се обърнах към неговите дневници и писма, за да получа отговор на въпросите, които ме вълнуваха. От това се роди и едно „интервю“ с писателя – на зададените от мен въпроси, той „отговори“ с откъси от свои писма и части от дневника.

Аз имам сравнително малко проблеми с тълкуването на текста, тъй като живея в унгарската среда, разпознавам алюзиите, били те исторически или свързани с днешния ден. Това е особено важно за съвременната литература, защото тя е пълна със злободневие, което витае из въздуха и ако не си на „местопроизшествието“, потопен постоянно не само в езиковата, но и социална и културна среда, трудно разбираш за какво става дума.

Спомена за неуловимостта на Имре Кертес. Какви проблеми срещна при превода на „Безсъдбовност“ и „Кадиш за нероденото дете“, както и на откъсите от „Дневник от галерата“, Нобеловата лекция и други статии и есета на нобелиста Кертес? Какво е специфичното в езика на този писател? Какво е предизвикателството да превеждаш Кертес на български?

Не знам кой как е стигнал до своето

разбиране за Холокоста, но за мен откровението бе „Безсъдбовност“ на Кертес. С неговия търсещ, като че ли необработен език, който описва състояния, непознати до този момент в европейската култура. Дава ни да разберем, че в случая става въпрос не за трагедия, за множество жертви, за геноцид, а за нещо много повече – за разрухата на една хилядолетна култура, в която и до днес продължаваме да вярваме (навярно недоразбрали случилото се). Написаният в началото на 60-те години роман на Кертес излиза едва през 1975 г. и дълги години остава незабелязан, докато в средата на 80-те години Дьорд Шпиро (известен и в България с пиесите си) не публикува в литературния вестник „Елет еш иродалом“ („Живот и литература“) своя анализ за романа. Истинските откровения за холокоста се явяват години по-късно, още по-късно ги забелязват, а десетилетия по-късно ги оценяват. А „оцелелите“ трудно се вписват в следвоенното общество и не могат да преработят преживяната травма, дори след добра кариера и външен успех. Кертес обяснява своето оцеляване с факта, че в следвоенните „народни демокрации“ контрастът с концлагера не е така силен, както в свободните части на Европа и на фона на всеобщата мизерия (не само материална) човек се адаптира по-успешно.

Холокостът не може да се опише като трагедия, защото в трагедиите има герои, които смело се противопоставят, жертват се в името на велика идея. Жертвите на холокоста не са герои, те са лишени от възможността да коват съдбата си, било като ѝ се противопоставят, било като се приспособяват към нея, лишени са от възможността да станат герои, защото смъртта не е героичен акт, не е саможертва или позиция – тя им е отредена по силата на една безумна идея, приведена в изпълнение от огромна

viszonylag kevés problémám van, mivel magyar közegben élek, felismerem az allúziókat, legyenek történelmi vagy napjainkhoz kapcsolódók. Ez különösen fontos a kortárs irodalom esetében, mert tele van aktuális utalásokkal, amik a levegőben lebegnek, s ha nem vagy „a tett színhelyén”, elmerülve nem csupán a nyelvi, hanem a szociális és kulturális közegben is, nehezen érted meg, miről van szó.

HÆMUS Említetted Kertész Imre elérhetetlenségét. Milyen problémákba ütköztél, mikor a Sorstalanság és a Kaddis a meg nem született gyermekért című regényt, a Gályanapló részleteit, a Nobel-díj átvételekor mondott beszédet és Kertész egyéb cikkeit és esszéit fordítottad? Mi a sajátos ennek a szerzőnek a nyelvében? Milyen kihívás bolgárra fordítani?

SZVETLA KJOSZEVA Nem tudom, ki hogyan jutott el a saját holokausztértelmezéséhez, de számomra Kertész Sorstalansága jelentette a megvilágosodást. Kereső, szinte kidolgozatlanul ható nyelvvel, mellyel az európai irodalomban addig ismeretlen állapotokat ír le. Hogy megértesse velünk, itt nem egy tragédiáról, áldozatok sokaságáról, népi társaságról van szó, hanem annál jóval többről – egy évezredes kultúra összeomlásáról, melyben a mai napig hiszünk (nyilván mert nem értjük a történeteket). Kertész 60-as évek elején írt regénye csupán 1975-ben jelent meg, s hosszú évekig észrevétlen maradt, mígnem a 80-as évek közepén Spiró György (akit színdarabjairól Bulgáriában is ismernek) elemzést közölt róla az Élet és Irodalomban. Az igazi kitárulkozások a holokausztról évekkel később jelennek meg, még később fedezik fel és évtizedekkel később értékelik őket. A „túlélők” pedig nehezen illeszkednek be a háború utáni társadalomba, s még szép karrier és látványos sikerek után is képtelenek feldolgozni az átélt traumát. Kertész a maga túlélését azzal magyarázza, hogy a háború utáni „népi demokráciákban” nem volt olyan éles a kontraszt a koncentrációs táborral, mint Európa

szabad részein, s az általános (nem csak anyagi) nyomorúság közepette az ember sikeresebben alkalmazkodik. A holokauszt nem írható le tragédiaként, mert a tragédiákban vannak hősök, akik bátran szembeszállnak, feláldozzák magukat a nagy eszme nevében. A holokauszt áldozatai nem hősök, ők meg vannak fosztva a lehetőségtől, hogy maguk alakítsák sorsukat, akár úgy, hogy szembeszegülnek vele, akár úgy, hogy alkalmazkodnak hozzá, meg vannak fosztva a lehetőségtől, hogy hősök legyenek, mert haláluk nem hőstett, nem önfeláldozás vagy állásfoglalás – egy örült eszme kényszeríti rájuk, melyet egy hatalmas államgépezet valósít meg. Eltörlődik a jó és rossz fogalma, megszűnik minden emberi állapot, minden a primitív ösztönökre korlátozódik, még az emberség hétköznapi megnyilvánulásai is értetlenséget, csodálkozást ébresztenek, nem illeszkednek a dolgok rendjébe, kívül esnek rajta. Kertész szövegeinek fordításakor leginkább azért aggódtam, nehogy azt mondja valaki, hogy jól hangzanak. S itt nem a magyar szélsőjobb hírhedt támadásairól van szó a magyar Nobel-díjas ellen, hogy „nem tud magyarul” (mivel zsidó), hogy mondatai hibás szerkesztésűek stb. (Hasonló támadások érték más magyar írókat is, akik a 20. század folyamán megújították a magyar prózát – mint például a bolgárra is fordított Füst Milánt. E vádaskodásoknak természetesen semmi közük az irodalomhoz.) Ha a szövegben egyenetlenségeket érezni, azok a gondolat egyenetlenségei, mely az útját keresi, hogy kifejezze a kifejezhetetlent, azokat az ismeretlen állapotokat, amelyek nem kapcsolódnak korábbi tapasztalatokhoz. Ha érezni a gondolat bolyongását, a szavak keresését, melyek soha nem elég jók, melyeket más módon kell elrendezni, hogy kimondják az ismeretlent, akkor jó munkát végeztem. Annak, amiről Kertész ír, nincs nyelve. A létező nyelv, hangzatos fordulataival és helyesen szerkesztett mondataival, semmiképp sem használható rá. Hogy

държавна машина. Изтрили са се представите за добро и зло, заличило се е всяко човешко състояние, всичко е сведено до примитивни нагони, дори обикновените прояви на човештина будят недоумение, учудване, не са в реда на нещата, а са извън тях. Най-голямото ми притеснение при превода на текстовете на Имре Кертес е било да не каже някой, че звучат добре. И тук не става въпрос за небезизвестните нападки срещу унгарския нобелист от страна на крайната унгарска десница, че „не знае унгарски“ (понеже е евреин), че изреченията му са неправилно построени и т.н. (На подобни нападки са били подлагани и други унгарски писатели, обновили унгарската проза през XX век – например превеждания и на български език Милан Фюш. Тези обвинения, разбира се, нямат отношение към литературата.) Ако усещате в текста грапавини, те са грапавините на мисълта, която търси своя път, за да изрази неизразимото, онези непознати състояния, които не се опират на предшестваш опит. Ако усетите лутанията на мисълта, търсенето на думите, които не достигат, които трябва да се подредят по друг начин, за да изрекат непознатото, то тогава съм успяла. Онова, за което Кертес пише, няма език. Съществуващият в никакъв случай не може да послужи със звънките си обрати и правилно структурирани изречения. Как да подходи преводачът? Това винаги е било голям риск: всяко неблагозвучие лесно може да бъде отнесено за негова сметка. И как все пак – нарушавайки симетрията и традиционното благозвучие да създаде ценностен български текст?

Трябва да си призная, че не съм се опитвала да изкривявам изреченията, дори когато привърших, изведнъж се притесних дали не съм направила някакъв прекалено гладък текст. Не съм го изкривявала, а съм се придържала към духа на текста, в който

има недомлъвки, обрати от речта на онова 14-годишно момче, което обяснява, разказва, без да се стреми към цялостни и издържани изречения, а допуска и недомислици, характерни впрочем за говоримата реч. Към това се прибавя необичайността на темата, за която няма готови клишета, които лесно да се приложат, нещо повече, целта е да се избегнат съществуващите клишета, за да се осветли тя от свършено различен ъгъл. В романите, а и във всичките си текстове, Кертес руши клишето на създадената преди него литература. Както мнозина от поколението, преживяло войната и холокоста, смята, че след Аушвиц не може да се пише по стария начин. (Въпреки че на български е по-общоприето да се казва Освиенцим, все пак предпочетох немското Аушвиц – дали защото именно с това название става зловещо името на иначе невинното полско селце, дали заради самото по-твърдо звучене – от звънливото Освиенцим, навярно и двете.)

Разграждането на езика при Кертес е мотивирано в неговите есета и в дневника му. „Голямото откритие на новата проза: прогонването на човека от центъра на нещата. Това е качествена промяна, преобразила романа – че и стихотворението – в текст, просто текст, от който субектът е извлечен по същия начин, както световните вещества и властови структури разграждат личността и я свеждат до обикновен импулс.“ („Дневник от галерата“)

ХЕМУС *Кое е специфичното при превеждането на унгарска литература на български, кое е особеното? Това е един доста труден език.*

СВЕТЛА КЪОСЕВА Да, труден език с много сложна структура. Унгарският език е беден на глаголни времена, разбира се, там също има многопластовост на времето, но тя не се изразява с глаголни времена, а с други езикови средства. Ето защо, много често се

járjon el a fordító? Ez mindig nagy kockázat: minden érdekességet az ő számlájára írhatnak. S ha mégis megsérti a szimmetriát és a hagyományos szép hangzást, hogy alkosson így értékes bolgár szöveget? Be kell vallanom, nem próbáltam kicsorbitani a mondatokat, sőt mikor elkészültem, hirtelen rám tört az aggodalom, hogy valamiféle túlságosan gördülékeny szöveget alkottam. Nem csorbítottam ki, hanem a szöveg szelleméhez tartottam magam, mely tele van burkolt célzásokkal, annak a 14 éves fiúnak a szófordulataival, aki magyaráz, mesél, anélkül, hogy teljes és hibátlan mondatokra törekedne, végiggondolatlanságokat is megenged magának, melyek mellesleg az élő beszédre jellemzők. Ehhez még hozzájárul a rendhagyó téma, melyhez nincsenek könnyen használható, kész klisék, mi több, a cél éppen a létező klisék elkerülése, hogy egészen más megvilágításba kerüljön. Regényeiben, de minden más szövegében is Kertész lerombolja az előtte keletkezett irodalom kliséit. Mint a háborút és a holokausztot átélt nemzedékből annyian, ő is úgy véli, Auschwitz után nem lehet a régi módon írni. (Noha bolgáru az Oświęcim változat a közkeletűbb, én a német Auschwitz mellett döntöttem – talán mert éppen ezzel az elnevezéssel válik baljósatúvá a lengyel falucska különben ártatlanul hangzó neve, talán a csilingelő Oświęcimnél keményebb hangzása miatt – valószínűleg mindkettő közrejátszott.) A nyelv lebontásának indokát Kertésznel megtaláljuk esszéiben és naplóiban. „Az új próza nagy felfedezése: az ember kiiktatása a dolgok centrumából. Ez a minőségi változás, amely a regényt – de a verset is – szöveggé, pusztá szöveggé alakítja át, amelyből úgy vonják ki a szubjektumot, ahogyan a világ tárgyi és hatalmi struktúrái lebontották és pusztá impulzusokra redukálták a személyiséget.” (Gályanapló)

HÆMUS *Mi a magyar irodalom bolgárra fordításának specifikuma, mi a különlegessége? Nagyon nehéz nyelvről beszélünk.*

SZVETLA KJOSZEVA Igen, nehéz nyelv, nagyon bonyolult struktúrával. A magyar nyelv igeidőkben szegény. Az idő többretegűsége természetesen megvan benne, de nem igeidőkkel, hanem egyéb nyelvi eszközökkel fejezi ki. Ezért történik meg gyakran, hogy az elbeszélés múlt időben folyik, hirtelen megjelenik 2-3 mondat jelen időben, aztán megint múltban folytatódik. A fordítónak magának kell meghatároznia, milyen időben adja át az elbeszélést úgy, hogy a lehető legpontosabb legyen – egyfelől expresszivitást kölcsönözzön a kifejezésnek, másfelől az idősíkok a megfelelő módon legyenek elrendezve. Bolgáru ez szépen és elegánsan megoldható az igeidők segítségével. Először is meg kell találnod a megfelelő igeidőt, aztán kigyomlálni az összes „mielőtt”, „miután” és hasonló szócskát, melyek a magyarban elengedhetetlenek, bolgáru viszont hasonló mennyiségben használva csak túlsúfolják a szöveget. Nagyon érdekes fogásnak találom az igeidőváltást egy szövegen belül. (Ezt a megközelítést használtam az A kígyó árnyékában című regény fordításánál, melyben a főhősnő álmái jelen időben vannak elbeszélve.) A magyar nyelv szerkezete nagyban különbözik az indoeurópaítól, s a mi normáinkhoz kell igazítani. Kezdetben az eredeti nagyon erősen hat az emberre, és sok munkába kerül, hogy a szöveg bolgárnak hangozzon. Folyamatosan érzem a nyelv ellenállását. Lektorálok bolgár szövegeket a Haemus számára, ezenkívül fiatal fordítókkal is dolgozom a Balassi Intézetben, mely műfordító képzést is folytat. Ebben részt vesznek magyar filológiát végzett bolgárok is, akik fordítással szeretnének foglalkozni. Egyéves képzésről van szó különböző országokból érkező diákok számára, s ha vannak köztük bolgárok, én vezetem a fordítási gyakorlataikat. Így gyakran találkozom fiatal fordítók munkájával, s ezek a gyakorlatok még hosszú évek tapasztalata után is rendkívül tanulságosak.

HÆMUS *Mi a szótár szerepe?*

случва, както тече разказът в минало време, изведнъж се по-явяват 2–3 изречения в сегашно, след което си продължава в минало време. Преводачът сам трябва да определи в какво време да предаде разказа, за да бъде най-точен – хем да придаде експресивност на израза, хем пластовете на времето да бъдат подредени по правилен начин. На български това може да стане хубаво и елегантно чрез глаголното време. Първо трябва да намериш подходящото глаголно време, после да изхвърлиш всичките „преди“, „след“ и други думички, които на унгарски са много необходими, но на български задръстват текста, ако ги употребиш в същото количество. Намирам за много интересен похват смяната на глаголните времена в рамките на един текст. (Този подход използвах при превода на романа „Сянката на змията“, в който сънищата на героинята са предадени в сегашно време.) Самата структура на унгарския е много различна от индоевропейската и трябва да се нагласи към нашите норми. В началото оригиналът ти въздейства много силно и трябва доста работа, за да зазвучи текстът на български. Непрестанно усещам съпротивата на езика.

Аз редактирам българските текстове в списание „Хемус“, а освен това работя и с млади преводачи в Институт „Балаши“, където има курс за преводачи на художествена литература. В него учат и българи, завършили унгарска филология, желаещи да се занимават с превод. Това е едногодишен курс за студенти от различни държави и когато има български студенти, им водя упражненията. Така често се срещам с работата на млади преводачи, а тези упражнения са много поучителни и след многогодишна работа.

ХЕМУС *Каква е ролята на речника?*

СВЕТЛА КЪОСЕВА Речник? Първо – няма такъв. Унгарско-българските речници са от

50-те години и са ужасно остарели, с неточности и непълнота. А новият речник дори не е започнат, въпреки многократни декларации на най-високо ниво и усилия в тази посока. Има един българско-унгарски речник в интернет, но и той е с лексика от 80-те години, при това оскъдна. Няма кой да прави речници, това е сложна и много трудоемка работа, която изисква научна подготовка и призвание. Специалистите са малко, няма водеща фигура, която да се посвети на тази трудна и неблагодарна задача. А най-вече няма кой да финансира издаването на подобен епохален труд. Аз използвам унгарско-унгарски речници – има най-различни. А и интернет е винаги под ръка – там също има много речници.

ХЕМУС Освен с преводи и преподаване ти се занимаваш и с радиожурналистика – водии предаване в Унгарското радио на български.

СВЕТЛА КЪОСЕВА Много е интересно, защото се срещам с различни хора. Това ми дава тонус, освежава ме. Поддържам живата българска реч. Предаването е половин час седмично и се осъществява благодарение на културната автономия на малцинствата в Унгария. Състои се от новини от България, често има интервю с интересен събеседник, информация за български празници и традиции, звучи българска музика.

ХЕМУС Колко българи има в Унгария?

СВЕТЛА КЪОСЕВА Трудно е да се каже, защото има много смесени бракове. При официалното преброяване от 2011 г. повече от 6000 души са декларирали, че по някакъв начин са приобщени към българската култура и българската общност в Унгария – чрез езика, православиято, културата.

ХЕМУС *От много години си свързана със списание „Хемус“. Би ли разказала по-подробно за работата си като главен редактор в него.*

СВЕТЛА КЪОСЕВА През 90-те години, когато

SZVETLA KJOSZEVA Szótár? Először is – olyan nincs. A magyar-bolgár szótárak az 50-es években készültek és iszonyúan elavultak, tele pontatlanságokkal és hiányosságokkal. Az új szótár készítése számos, a legmagasabb szinten kiadott nyilatkozat és ilyen irányú erőfeszítés ellenére még el sem kezdődött. Az interneten van egy bolgár-magyar szótár, de az is a 80-as évek szókinszén alapul, ráadásul hiányos is. Nincs, aki szótárt szerkesszen, rendkívül bonyolult és munkaigényes feladat ez, mely tudományos felkészültséget és elhivatottságot kíván. Kevés a szakember, nincs egy vezéralak, aki ennek a nehéz és hálátlan munkának szentelné magát. S főleg nincs, aki egy ehhez fogható korszakos jelentőségű munka kiadását finanszírozná. Én magyar-magyar szótárakat használok – ezekből a legkülönbözőbbek állnak rendelkezésre. S az internet is mindig kéznél van – ott szintén sok szótár található.

HÆMUS A fordítás és tanítás mellett rádiózással is foglalkozol – a Magyar Rádió bolgár nyelvű műsorát vezeted.

SZVETLA KJOSZEVA Nagyon érdekes munka, mert sokféle emberrel találkozom. Ez frissen tart, felpezsdít. Segít kapcsolatban maradni az élő bolgár nyelvvel. Az adás heti fél óra, s a magyarországi nemzetiségek autonómiájának köszönhetően valósul meg. Bulgáriai híreket mondunk, gyakran készítünk interjút érdekes beszélgetőtárral, információt nyújtunk bolgár ünnepekkel és hagyományokkal kapcsolatban, bolgár zenét adunk.

HÆMUS *Hány bolgár él Magyarországon?*

SZVETLA KJOSZEVA Nehéz megmondani, mert sok a vegyes házasság. A 2011-es hivatalos népszámláláson több mint 6000 ember nyilatkozott úgy, hogy valamilyen módon – a nyelv, az ortodox vallás vagy a kultúra révén – kapcsolódik a magyarországi bolgár közösséghez.

HÆMUS Hosszú évek óta kötődsz a Haemus című folyóirathoz. Mesélnél részletesebben a főszerkesztőjeként végzett munkádról?

SZVETLA KJOSZEVA A 90-es években, amikor a kisebbségekről, kulturális autonómiájukról szóló törvényt készítették elő, Doncsev Tosónak, aki akkor a Bolgár Művelődési Ház igazgatója volt, sikerült kieszközölnie egy bizonyos összeget bolgár sajtókiadvány céljára. Összeültünk huszonvalahányan – irodalmárok, történészek, magyar bulgaristák, egy filmrendező, képzőművészek, zenészek, hogy kitaláljuk, milyen legyen a folyóirat. Ekkor született meg az ötlet, hogy Haemus legyen a címe. Szélesebb spektrumon képzeljük el, hogy ne csak a magyarországi bolgároknak szóljon, hanem szélesebb régiót fogjon át. A magyarok nem tudják, mi az a Haemus, gyakran megkérdezzük minket, mit jelent a folyóirat címe. Célunk az volt, hogy elkerüljük a pejoratív töltetet, amit a Balkán szóba belevisznek. Kezdetől tagja voltam a szerkesztőségnek, anyagokat fordítottam és írtam, 1996-ban felelős szerkesztő lettem, 2001 óta pedig főszerkesztő vagyok. Volt olyan időszak, amikor nagyon rendszeresen jelent meg – évente négy szám, de megváltoztak az idők, az állam már nem finanszírozza, s most a helyi bolgár közösség tartja fenn. Ettől függetlenül a folyóirat megjelenik, ellátva küldetését, hogy hidat képezzen a két kultúra között. A Haemus továbbra is igyekszik betölteni az űrt, mely a Bulgária és Magyarország közötti kulturális érintkezésben tátong. Máig azon kevés kiadvány egyike, melyek rendszeresen publikálják bolgár szerzők műveit magyar nyelven. Nemrég még meg is kérdezték tőlem, fenn kívánjuk-e tartani ezt a monopóliumot. Az a kellemetlen igazság, hogy kevés magyar kiadó érdeklődik a bolgár irodalom iránt. Volt már, hogy azt mondták nekem, nagyon jó ez a könyv, de nem fogom kiadni – nem lenne, aki megvenné. A bolgár irodalom külföldön nem népszerű, erőfeszítésekre lenne szükség az állam részéről, hogy eljusson az olvasókhoz. Nem elég a minőségére támaszkodni – ami egyébként vitathatatlan –, nagyon nagy a konkurencia, stabil támogatás nélkül az

се готвеше Закона за малцинствата, за тяхната културна автономия, Тошо Дончев, който тогава беше директор на Българския културен дом, успя да издейства една сума за българско печатно издание. Събрахме се около 20-ина души с различни професии – литератори, историци, унгарски българисти, един кинорежисьор, художници, музиканти, за да измислим какво да бъде списанието. Тогава се роди идеята да се казва „Хемус“. То беше замислено с по-широк спектър, да бъде не само за българите в Унгария, а да обхваща и по-широк регион. Унгарците не знаят какво е Хемус, те често ни питат какво означава името на списанието. Нашата цел беше да избегнем пейоративността, която те влагат в името Балкан. Аз участвах от самото начало в редколегията на списанието – превеждах, пишех материали и през 1996 г. станах отговорен редактор, а от 2001 г. съм главен редактор. Имаше период, когато то излизаше много редовно – 4 книжни годишно, но времената се промениха, държавата престана да го финансира и сега то се поддържа от местната българска общност. Независимо от това списанието излиза, изпълнявайки своята културна мисия на мост между двете култури. „Хемус“ продължава да запълва празнината, която зее в културното общуване между България и Унгария. И до днес то е едно от малкото издания, които редовно публикуват произведения на български автори на унгарски език. Неотдавна даже ме попитаха дали ние искаме да поддържаме този монопол? Неприятната истина е, че малко унгарски издатели се интересуват от българска литература. Казвали са ми, много е хубава тази книга, но няма да я издам – няма кой да я купи. Българската литература е непопулярна в чужбина, необходими са усилия на държавата, за да стигне тя до читателите. Не е достатъчно да се разчита на нейните качества – каквито тя

безспорно има, конкуренцията е твърде голяма и без стабилна подкрепа шансовете ѝ са близки до нулата.

ХЕМУС *Какво е отношението на унгарците към българите?*

СВЕТЛА КЪОСЕВА Българските градинари, които залели унгарските пазари преди повече от век, са си извоювали завиден авторитет и това оказва влияние и до ден-днешен. В Унгария българинът не е чужденец. Почти няма унгарец, с когото съм се запознала, който да не ми е разказал някаква мила история, свързана с най-хубавите зеленчуци, напазарувани винаги при един и същ български градинар. Днес положението, разбира се, е коренно различно. Наследниците на някогашните градинари са хора с различни професии, изяви в много области. Днес българската общност е твърде разнообразна по занятие, култура и място в обществото. Но създаденото някога отношение към нея продължава да се поддържа от делата на потомците, които водят много активен културен живот. Що се отнася до самата мен, бих казала, че усещането ми за комфорт навярно е и въпрос на характер. Не се опитвам да отрека себе си и в същото време приемам с отворени очи онова, което ми поднася унгарската култура – и като ежедневие, и като висока естетическа класа, изпитвам наслада от нея и се опитвам да предам това си възхищение и на четящите българи, на български език.

есélyek a nullához közelítenek.

HÆMUS *Hogy viszonyulnak a magyarok a bolgárokhöz?*

SZVETLA KJOSZEVA A bolgár kertészek, akik több mint egy évszázada elárasztották a magyar piacokat, irigylésre méltó tekintélyt vívtak ki maguknak, s ez a mai napig érezteti hatását. Magyarországon a bolgár ember nem idegen. Szinte nem is ismerek olyan magyart, aki ne mesélt volna el nekem valami kedves történetet a legfinomabb zöldségekkel kapcsolatban, melyeket mindig ugyanannál a bolgár kertész-nél szereztek be. Mára a helyzet természetesen gyökeresen megváltozott. Az egykori kertészek leszármazottai a legkülönbözőbb hivatásokban dolgoznak, sok téren kitüntetve magukat. Ma a bolgár közösség szakma, kultúra és társadalmi állás szempontjából rendkívül változatos. De az egykor irányában kialakult viszonyulást az utódok tevékenysége is fenntartja, akik rendkívül aktív kulturális életet élnek. Ami személyesen engem illet, azt mondanám, komfortérzetem bizonyára személyiség kérdése is. Nem próbálom megtagadni önmagam, ugyanakkor nyitott szemmel fogadom mindazt, amit a magyar kultúra kínál nekem – mind a mindennapokban, mind magas esztétikai szinten, örömet lelem benne és igyekszem ezt átadni a bolgár olvasóközönségnek is, bolgár nyelven.

Kovács Gergely Lajos fordítása

МАЯ ДЪЛГЪЧЕВА

Топлото човече

MAJA DALGACSEVA

A Tűzemberke

– Iván Andrea fordítása

Селото е пълно с къщи. Всяка къща си има покрив. Някъде там
горе, сред комините и гнездата, живее Топлото човече. Луси
казва, че живеело в един комин, обаче Нико твърди, (е живее в
празното щъркелово гнезд Томи разправя, че Топлото човече
мирише на ванилия. Грета настоя-
ва, че миришело на бебешка пуд-
ра. Единодушни са само за едно:
то може да лети! Невидимо е,
когато се налага. И ти става
странно топло, щом се появи.

A falu telis-tele van házakkal, és minden házon háztető van. Valahol ott, fent, a kémények és a fészkek között él a Tűzemberke. Lucy azt mondja, hogy egy kéményben lakik, de Niko azt állítja, hogy egy üres gólyafészkekben él. Tomi azt meséli, hogy a Tűzemberkének vaníliaillata van. Gréta azonban ragaszkodik hozzá, hogy babahintőpor illatú. Csak egy dologban értenek egyet: tud repülni! Ha kell, láthatatlanná válik. És furcsa melegséget érzél, ha felbukkan.

A Tűzemberke a Meleg és Szívélyes Gondviselések Minisztériumában dolgozik.

Télen van a legtöbb munkája.

Az emberek olyankor a legfagyosabbak.

Néhányan az ablakba könyökölve sóhajtoznak.

Mások összeszorított szemmel bárányokat számolnak hajnalig.

Megint mások már nem is számolnak, csak egy pontot bámulnak a plafonon.

Akkor a Tűzemberke nekivág az adott címeknek.

Szívecskét rajzol a sóhajoktól párás ablakokra. Hatalmas segítség a szívecske! A bús sóhajtozásokból azonnal boldogot sóhajokat varázsol. A Tűzemberke felismeri a sóhajokat.

Pofonegyszerű: a bús sóhaj nehéz, lefelé száll, mintha csak lerántana magával.

De a boldog sóhaj könnyű, magasra száll, és úgy érzed, magával repít!

Топлото човече работи в Министерство на топлината и сърдечните грижи.

През зимата има най-много работа.

Тогава хората са най-премръзнали.

Някои въздишат, облакътени по прозорците.

Други стискат очи и броят овце до зори.

А трети дори не броят вече – само гледат в една точка на тавана.

Тогава Топлото човече тръгва по адреси.

По прозорците, замъглени от въздишки, рисува сърчица. Сърчицето много помага! Веднага прави от тъжната въздишка щастлива. Топлото човече разпознава въздишките.

Nehezebb dolga van azokkal, akik a bárányokat számolják: olyankor az egész nyáját meg kell nyírnia. Azután meg kell fonnia a gyapját. Majd pehelykönnyű, fehér álmodot kell szőnie. Néha, amikor a bárányok száma meghaladja a százat, ez igen sok munkával jár. De a báránygyapjából font álmot sokat segít. Egész éjjel meleged van, és úgy ébredsz, mint akit kicseréltek!

HOGY LEHET A FEKETE BÁRÁNYT KIFEHÉRÍTENI?

Gréta bárányai elképzelhetetlen zajt csaptak: beee-beee-beee! A Tűzemberke egy csodaszép álomból riadt fel. Épp azt álmodta, hogy szabadnapja van. Pontosabban szabad estéje, amikor mindenki nyugodtan alszik, és nincs miért kimennie a hidegbe. Álmában teát ivott, és különféle tréfás rajzokat firkált a kémény füstös falára. Tudta, hogy nem kellett volna azt a fekete báránnyt lerajzolnia.

Épp odakanyarította a farkát, amikor felbégetett: beee!

A Tűzemberke felpattant és szétnézett – nem, nem álmom volt! Az ő bamba báránya bégetett! A bégetés végighullámozott az egész utcán – egyenesen Gréta ablakáig. A Tűzemberke felöltötte a gyapjúzokniját, és egy pillanat múlva leszállt az ablakpárkányra.

Gréta összeszorított szemmel, állig betakarózva feküdt. Sehogy sem ment neki a számolás. Mindegyik bárány fekete volt. Hogy lehet sötét szobában fekete bárányokat megszámolni, azt mondd meg! Legalább ne bégettek volna olyan hangosan!

Nem, nem a bárányok bégettek, a kisbaba sírt! Gréta pufogva a pár-

Много е просто: тъжната въздишка е тежка, пада надолу и сякаш те дърпа след себе си. А щастливата е лека – лети нагоре и сякаш те дърпа след себе си!

С онези, дето броят овце, е по-сложно: цялото стадо трябва да острижеш. После да изпредеш вълната. После да оплетеш един пухен бял сън. Понякога, ако овцете са надхвърлили 100, това си е доста работа. Ама сънят от овча вълна много помага. Цяла нощ ти е топло и на сутринта си като нов!

КАК СЕ ИЗБЕЛВА ЧЕРНА ОВЦА

Овцете на Грета вдигат невъобразим шум – беее-беее-беее! Топлото човече се стресна наред един страхотен сън. Тъкмо сънуваше, че има почивен ден. Почивна вечер по-точно, когато всички спят спокойно и няма защо да излиза в студа навън. Насън пиеше чай и си драскаше разни смешни рисунки по стените на опушения комин. Не трябваше да я рисува тази черната овца, знаеше си!

Едва ѝ заврънкули опашката, и тя забля: беее!

Топлото човече скочи и се извърна – не, не беше сън! Блееше пустата му овца! Блеенето се точеше по цялата улица – чак до прозореца на Грета. Топлото човече нахлузи вълнените чорапи и след миг кацна на перваза.

Грета лежеше,
стиснала очи и за-
вита до брадичката.

Броенето никак не вървеше.
Всичките овце бяха черни. Как
се броят черни овце в тъмна стая,
кажи ми? Поне да не блееха така
силно!

Не, не блееха овците, бебето плачеше!
Грета изпнуфтя и захлуни очи във възглав-
ницата. Откак майка ѝ го донесе, всяка
нощ реве, та се къса. Докато беше в ко-
рема на мама, бебето се преструваше на
кротко. Само риташе отвътре с малките
си пети. Защо никой не я предупреди, че
бебетата крещат по цяла нощ.

Грета стисна очи още по-силно. От два
дни броеше презръдките. Вчера майка ѝ гушка
бебето цял ден, а нея само четири пъти. А вечерта беше
толкова изморена, че дори приказка не ѝ прочете! Защо
никой не я предупреди, че бебетата ти крадат приказки-
те и презръдките, а? Казват ти само, че ах, вече си голя-
ма сестра! Казват ти, че трябва да помагаш на мама. Но
никой не ти казва, че бебетата крадат презръдки и акат
през час, нали!

Сутринта Грета каза на госпожица Сара, че като порасне,

најába фърта а fejét. Amióta az édesanyja elhozta, а baba minden este
úgy ordított, hogy majd megszakadt. Amíg az anyukája hasában volt,
békésnek tetette magát. Csak а talpacskáival rugdosott belülről. Miért
nem figyelmeztette rá senki, hogy а babák egész éjjel üvöltenek?

Gréta még erősebben szorította össze а szemét. Két napja számolta
az öleléseket. Tegnap az édesanyja egész nap а kisbabát ölelgette,
hozzá csak négyszer bújt oda. Este pedig már annyira fáradt volt,
hogy még mesét sem olvasott neki. Miért nem figyelmeztette sen-
ki, hogy а csecsemők ellopják а meséket és az öleléseket, no miért
nem? Csak azt mondják, hogy ó, te már nagylány vagy! Meg hogy
segítened kell az édesanyádnak. Senki se közli veled, hogy а kisbabák
ellopják az öleléseket és óránként kakilnak, nemde?

Reggel Gréta közölte Sarah nénivel, hogy ha megnő, Lucyhoz megy
feleségül. Sarah néni szemei kiguvadtak, akár két kék golyó.

– Miért?

– Mert sohase akarok kisbabát! – mondta Gréta.

– Beee! – dülöngéltek а bárányok,
feketék voltak, akár а viharfelhők.

А Тűзemberке а fejéhez kapott.
Előhúzta а Kivételek kézikönyvét, és
lázasan olvasni kezdte. Az állt benne:

ще се омъжи за Луси. Очите на госпожица Сара изхвъркнаха
като сини топчета:

– Защо?

– Защото не искам никога да имам бебе! – рече Грета.

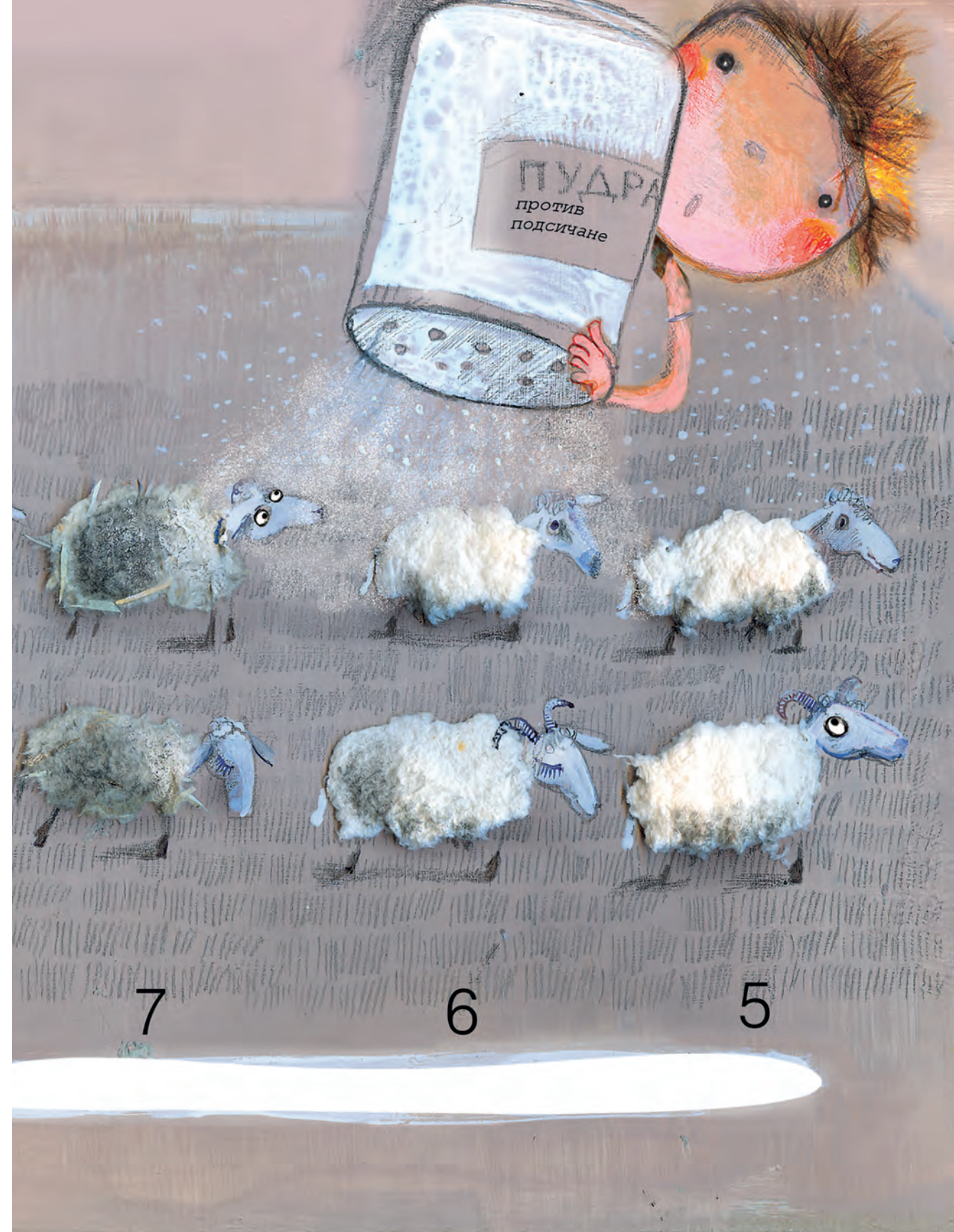
– Беее! – клатеха се овцете, черни като буреносни облаци.

Топлото човече се хвана за главата. Извади своя „Наръчник за
изключения“ и трескаво зачете.

Как се избелва черна овца?

1. Със снежинки – ако сезонът позволява;
2. Сол – на око (внимание, овцете много обичат сол!);
3. С пудра против подсичане – колкото поеме.

Да, пудрата против подсичане беше
под ръка! Топлото човече я грабна и
почна да ръси. Първата овца побеля,
хайде втората, идва и третата...

„Hogy lehet a fekete bárányt kifehéríteni?”

1. Hópelyhekkal, ha az évszak lehetővé teszi.
2. Sóval – szemre (figyelem, a bárányok imádják a sót!).
3. Babahintőporral, amennyit felvesz.

Igen, a babahintőpor kéznél volt! A Tűzemberke meg-
ragadta és hinteni kezdte. Az első bárány kifehéredett,
gyerünk tovább a másodikhoz, jöhet a harmadik...

A hintőpornak kellemes, hm, babaillata van – gondolta
Gréta. Majd számolni kezdte a bárányokat, szikráztak
a sötétben. Egy, kettő, három – az ötödik már nem
bégetett. Csendesen hintáztak a plafonon, akár a puha
felhők.

A Tűzemberke nekiállt gyapjút fonni, valamit alkotott.
Egy fehér, pehelykönnyű kisbabát
készített a gyapjúból, és Gréta
mellé tette az ágyba.

A csecsemő elkezdett Grétához
beszélni, mert, mint tudjátok,
az álombeli kisbabák tudnak
beszélni.

Пудрата мирише хубаво – помисли Грета, – хм, на бебе. После почна да брои овците, които искряха в тъмното. Една, две, три, петата вече не блееше. Полюшваха се кротко като пухени облачета по тавана.

Топлото човече се зае да стриже вълна и да майстори нещо. Направи от вълната едно беличко пухено бебе. Сложи го до Грета в леглото.

И бебето започна да ѝ говори – нали знаете, ако едно бебе е бебе насън, то може да говори.

– Мъчно ми е, че не можеш да спиш заради мен, Грета! – каза бебето. – Всъщност аз хич не обичам да плача, ама никак! Обаче е ужасно да си бебе. Нищичко не можеш да кажеш на хората. Когато си гладен, не можеш да извикаш „Искам млякооо!“.

Ако имаш колики, не можеш да кажеш „Ох, боли ме коремче!“. Като ти никне зъб, не можеш да кажеш „Сърбиии, дай нещо за гризане!“. Да не говорим, ако дупето ти е зачервено и пари, аууу, тогава е най-ужасно!

Разбираш ли, Грета, бебетата още не знаят човешките думи. Вместо тях излиза този досаден плач. Не се сърди, аз ще науча бързо думите! Ако ми казваш от твоите думи, ще ги науча по-бързо!

– Szomorú vagyok, hogy nem tudsz miattam aludni, Gréta! – mondta a kisbaba. – Egyébként egyáltalán nem szeretek sírni, de tényleg! De rettenetes dolog csecsemőnek lenni. Egyáltalán semmit sem tudsz az embereknek elmondani. Ha éhes vagy, nem kiálthatod, hogy: „Tejet akarok!“ Ha kólikád van, nem mondhatod, hogy: „Ó, fáj a pocakom!“ Amikor jön a fogad, nem mondhatod, hogy: „Viszket, adj valami rág-nivalót!“ Arról ne is beszéljünk, amikor kipirosodik és csíp a popsid, aúúú, az a legborzalmasabb! Érted, Gréta, a kisbabák még nem ismerik az emberi szavakat. Helyette ez az idegesítő sírás tör elő belőlük. Ne haragudj, gyorsan megtanulok beszélni! Ha elmondod nekem a te szavaidat, azokat még gyorsabban megtanulom!

– És az ölelések? – kérdezte gyanakodva Gréta. – Miért ölelt anya tegnap nyolcszor többet téged, ha?

– Hát már elfelejtetted, hogy milyen előbújni édesanyád hasából, és erre a világra pottyanni?! Minden olyan hideg, színes, nagy és ijesztő idekint. Anya azért ölel meg többször, hogy hozzászokjak a világhoz.

Grétának eszébe jutott, hogy az édesanyja mindig mennyire magához szorította, amikor megijedt. És megsajnálta a kisbabát. Annyira picike volt. És még beszélni sem tudott. De micsoda szerencse, hogy van egy nővére! Az kétszer annyi ölelést és kétszer annyi szót jelent neki.

Reggel a Tűzemberke látta, ahogy Gréta pizsamában a kisbabához rohan, és kiveszi a testvérét a mózeskosárból. Majd csendben beszélni kezdett hozzá. És beszélt, és beszélt, és beszélt... És amikor az édesanyja megkérdezte, hogy mit suttog annyit a babának, Gréta azt felelte:

– Ами прегръдките? – попита подозрително Грета. – Защо мама те прегърна осем пъти повече вчера, а?

– Ама забрави ли какво е да излезеш от корема на мама и да попаднеш в този свят? Всичко навън е така студено, шарено, голямо и ме плаши. За да свикна със света, мама ме прегръща повече.

Грета си спомни как мама я гушваше винаги, когато беше изплашена. И ѝ дожаля за бебето. То беше толкова мъничко. Даже думи си нямаше още. Обаче какъв късмет да си има по-голяма сестра! Това значи двойно повече прегръдки и двойно повече думи!

Сутринта Топлото човече видя как Грета хукна по пижама и взе бебето от кошчето. И почна тихичко да му говори. И говореше, и говореше, и говореше... А когато мама попита какво толкова му шепне, Грета рече: „Уча го на човешките думи“. Бебето се засмя с беззъбата си уста. И Грета продължи да го гушка, за да не се плаши от големия шарен свят.

Наоколо ухаеше на бебешка пудра... Топлото човече не беше сигурно дали от избелените овце, или просто прегърнатите бебета ухаят. Но ароматът беше така чист и нежен, че то вдиша с наслада. Умора натежа по клепките му. Топлото човече се вмъкна уж за малко в креватчето на Грета.

Но я виж, мигом заспа – също като бебе, което си има по-голяма сестра.

– Emberi szavakat tanítok neki.

A kisbaba mosolyra húzta fogatlan száját. Gréta pedig tovább ölelgette, hogy ne féljen a nagy, színes világtól.

Körös-körül babahintőpor-illat terjengett. A Tűzemberke nem volt biztos benne, hogy a kifehéredetett bárányok vagy egyszerűen csak az átölelt babák illatoztak. De az illat olyan tiszta és lágy volt, hogy élvezettel szippantotta be. A fáradtságtól elnehezedett a szempillája. A Tűzemberke, csak egy kis időre, bebújt Gréta ágyacskájába.

De – nézd csak! – egy pillanat alatt elaludt, akárcsak egy kisbaba, akinek nővére van.

ЗА АВТОРИТЕ

АНДРЕА ИВАН (1970*) – преводач от български и норвежки. Живее в Будапеща.

ГЕОРГИ ГОСПОДИНОВ (1968*) – съвременен български писатели, романите и есетата му са преведени на много езици. Живее в София.

ГЕРГЕЙ ЛАЙОШ КОВАЧ (1985*) – преводач. Живее в Будапеща.

ЕМИЛ БАСАТ (1949*) – български културен журналист и литературен критик. Живее в София.

ЕМИЛ БИЛЯРСКИ (1967*) – музикант - EmilArt.space и Meszecsinka, и редактор на Dalok.hu.

ЖОФИЯ БАН (1957*) – родена в Рио де Жанейро, Бразилия, владее унгарски, английски и португалски. Писател и критик. Живее в Будапеща.

КАТАЛИН СЛУКОВЕНИ (1977*) – поет, преводач и преподавател. Живее в Будапеща.

МАЯ ДЪЛГЪЧЕВА (1967*) – български писател, автор на книги за деца и възрастни. Живее в Германия.

НЕВЕНА АНГЕЛОВА (1974*) – български илюстратор. Живее в София.

НИКОЛАЙ БОЙКОВ (1968*) – български преводач и писател. Живее във Видин.

ПАТРИЦИЯ ТАВАС (1976*) – любител фотограф. Живее в Будапеща.

ПЕТЕР КАНТОР (1949*) – унгарски поет и преводач, носител на наградата „Атила Йожеф“.

ПЕТЪР КРЪСТЕВ (1965*) – писател, преводач, културен антрополог. Живее в Будапеща.

СВЕТЛА КЪОСЕВА (1955*) – преводач, редактор. Живее в Будапеща.

A SZERZŐKRŐL

BÁN ZSÓFIA (1957*) – Rio de Janeiróban született. Író és kritikus. Budapesten él.

EMIL BASZAT (1949*) – bolgár kulturális újságíró és irodalomkritikus. Szófiában él.

EMIL BILJARSZKI (1967*) – zenész (EmilArt.space, Meszecsinka), a Dalok.hu szerkesztője.

GEORGI GOSZPODINOV (1968*) – kortárs bolgár író, regényeit és esszéit számos nyelvre lefordították. Szófiában él.

IVÁN ANDREA (1970*) – műfordító, norvég és bolgár nyelvből fordít. Budapesten él.

KÁNTOR PÉTER (1949*) – József Attila-díjas magyar költő és műfordító.

KJOSZEVA SZVETLA (1955*) – műfordító, szerkesztő. Budapesten él.

KOVÁCS GERGELY LAJOS (1985*) – műfordító. Budapesten él.

KRASZTEV PÉTER (1965*) – író, műfordító, kulturális antropológus. Budapesten él.

MAJA DALGACSEVA (1967*) – bolgár író, gyerekeknek és felnőtteknek szóló könyvek szerzője. Németországban él.

NEVENA ANGELOVA (1974*) – bolgár illusztrátor. Szófiában él.

NIKOLAJ BOJKOV (1968*) – bolgár fordító és író. Vidinben él.

SZLUKOVÉNYI KATALIN (1977*) – költő, műfordító és tanár. Budapesten él.

TAVASZ PATRÍCIA (1976*) – műkedvelő fotóművész. Budapesten él.

ХЕМУС

брой 78 · 1/2021 · година xxx

Списание за култура и
обществен живот

Основано от *Дружеството
на българите в Унгария* през 1991 г.

Издание на *Българското
републиканско самоуправление*

Отговорен издател
д-р Данчо Мусев

Главен редактор
Светла Кьосева

Печат
FesztNet Kft.

Оформление, прегпечат
Димитър Русев

Адрес на редакцията
1097 Будапеща, ул. "Фехер холо" №6

HÆMUS

78. szám · 1/2021 · xxx évfolyam

Társadalmi és kulturális
folyóirat

Alapította 1991-ben
a Magyarországi Bolgárok Egyesülete

*A Bolgár Országos
Önkormányzat kiadványa*

Felelős kiadó
dr. Muszev Dancso

Főszerkesztő
Kjoszeva Szvetla

Nyomdai kivitelezésért felelős
FesztNet Kft.

Design, nyomdai előkészítés
Ruszev Dimitar

A szerkesztőség címe
1097 Budapest, Fehér holló u. 6.

ISSN 1216-2590

